

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Att ses och synas som sitt kön

En studie om hur transsexuellas upplevelser är av att passera som sitt upplevda kön

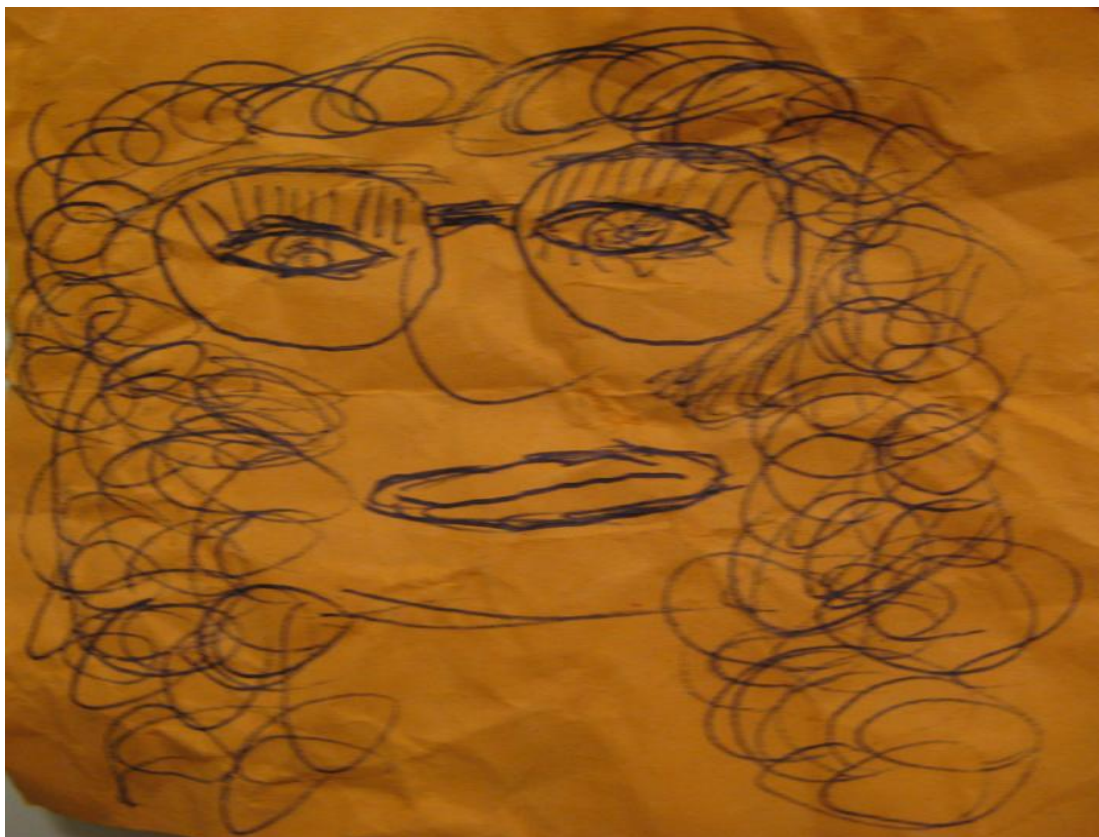

Illustration: Johan Persson 8 år

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Johan Persson

Handledare: Jari Kuosmanen

Abstract

Titel: **Att ses och synas som sitt kön**
- En studie om hur transsexuellas upplevelser
 är av att passera som sitt upplevda kön.

Nyckelord: passera, transsexualism, queer, stigma

Författare: Johan Persson

Handledare: Jari Kuosmanen

Studiens syfte har varit att undersöka hur transsexuella personer passerar som sitt upplevda kön och om det finns några skillnader mellan hur transsexuella män respektive transsexuella kvinnor passerar.

Transsexuella personer beskrivs ofta som en utsatt grupp i samhället som ibland råkar ut för negativ uppmärksamhet genom olika typer av stigmatiseringar, till exempel för att de inte följer heteronormen. Därför valde jag stigma och queer som teoretiska begrepp för att analysera empirin. Materialet varvas även utifrån de centrala teman som vuxit fram genom tio kvalitativa intervjuer i en abduktiv analys.

Resultatet ger sedan exempel av hur transsexuella personers vardag kan se ut genom kopplingar med hur väl de passerar som deras upplevda kön. Resultatet visar sedan bland annat på att transsexuella män vanligtvis har det enklare än transsexuella kvinnor, men att det beror en hel del på hur de fysiska förutsättningarna är från början.

Tack !

Jag vill först och främst tacka mina intervjudeltagare som medverkade genom att dela med sig av sina värdefulla erfarenheter och upplevelser. Utan er hade den här studien och uppsatsen inte varit möjlig att genomföra. Jag vill också ge ett stort tack till min handledare Jari Kuosmanen, som genom inspiration, vägledning och konstruktiva råd stöttat och berikat studien och fört mitt uppsatsarbete framåt under hela processen. Sist men inte minst vill jag även tacka min syster, Maria Johannsson, för korrekturläsning av uppsatsen.

Innehållsförteckning

0. Prolog	7
1. Inledning	
1.1 Introduktion.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Avgränsning.....	10
1.4 Studiens fortsatta disposition	10
2. Bakgrund	
2.1 Definition av begreppet transsexualism	11
2.2 Historik och kulturella skillnader.....	11
2.2 Tidigare forskning	12
2.3 Diskussion utifrån valet av tidigare forskningen.....	20
3. Teoretiska begrepp	
3.1 Queer.....	21
3.1.1 Heteronormativitet.....	21
3.1.2 Heterosexuella matrisen.....	22
3.1.3 Performativitet	22
3.2 Stigma	23
3.2.1 Misskrediterad	23
3.2.2 Misskreditabel.....	24
3.2.3 Rit the passage.....	24
3.2.4 Passera.....	25
3.3 Diskussion utifrån valet av de teoretiska perspektiven.....	25

4. Metodkapitel

4.1	Metodvalet	27
4.2	Förförståelsen.....	27
4.3	Urvalet	28
4.4	Intervjuerna.....	29
4.5	Intervjuguiden.....	30
4.6	Transkriptionen.....	30
4.7	Analys och tolkning	31
4.8	Validitet, Reliabilitet, Generaliserbarhet.....	32
4.9	Forskningsetiska principer.....	33

5. Resultat och analys

5.1	Att vara det andra könet	35
5.1.1	Som barn	35
5.1.2	Under puberteten och tonår.....	37
5.1.3	Som vuxen.....	38
5.1.4	Skillnader mellan transsexuella kvinnor respektive transsexuella män	39
5.1.5	Sammanfattning.....	40
5.2	Att göras till sitt kön.....	41
5.2.1	Statens, socialstyrelsens och utredningsteamets roll.....	41
5.2.2	Sterilisering och kastrering.....	44
5.2.3	Psykiatrisk eller somatisk diagnos.....	45
5.3.4	Skillnader mellan transsexuella kvinnor respektive transsexuella män.....	45
5.2.5	Sammanfattning.....	46
5.3	Att gilla läget	46
5.3.1	Idealbilder.....	47
5.3.2	Realistiska bilder.....	47
5.3.4	Att vara öppen.....	49
5.3.3	Att inte vara öppen.....	49
5.3.4	Skillnader mellan transsexuella kvinnor respektive transsexuella män.....	50
5.3.5	Sammanfattning.....	50

5.4 Att vara sitt kön bland nära och kära	51
5.4.1 I familjen.....	51
5.4.2 Med partner.....	52
5.4.3 Med vänner.....	53
5.4.4 I yrket.....	55
5.4.5 Skillnader mellan transsexuella kvinnor respektive transsexuella män.....	56
5.4.6 Sammanfattning.....	56
5.5 Att gå på stan	57
5.5.1 Namn och personnummer.....	57
5.4.2 Svåra passager.....	58
5.4.3 Skillnader mellan transsexuella kvinnor respektive transsexuella män.....	59
5.4.4 Sammanfattning.....	60
6. Avslutning	
6.1 Sammanfattning	61
6.2 Slutdiskussion	62
6.3 Förslag till vidare forskning	64
7. Epilog	65
8. Källhänvisningar och bilagor	
8.1 Litteraturlista.....	66
8.2 Källor från Internet	68
8.3 Sökord i databaser	68
8.4 bilaga 1.....	69

0. Prolog

Det var bara några dagar till min åttaårsdag och det var äntligen dags för mig att, tillsammans med pappa, åka och köpa en födelsedagspresent. När vi kom fram till köpcentret rusade jag mot leksaksaffären, men fick lugna mig för att pappa skulle handla något i jaktaffären. Inne i butiken träffade pappa en man som var med i samma jaktlag som honom. Det kändes som att de skulle prata i en evighet. Med trotsiga steg gick jag mot utgången, jag sneglade bakåt ett par gånger, men pappa stod fortfarande och pratade med sin jaktkamrat. Jag ställde mig utanför butiken, och följde människorna som en efter en passerade mig med blicken. Plötsligt fick jag syn på något som gjorde att hela min uppmärksamhet drogs dit; det var ett gäng killar som väsnades och följde efter en lång kvinna. Hon hade stort, lockigt hår och hennes ansikte gömdes delvis bakom ett par stora glasögon. Jag kunde inte släppa henne med blicken, hon var så mystisk på något vis. Det var något särskilt med henne som gjorde att jag kände en stark nyfikenhet, minns jag. Jag tittade efter henne och plötsligt försvann hon från mitt synfält. I samma ögonblick dök pappa upp, mina tankar hamnade omedelbart på den leksak jag skulle få välja. Jag hittade flera saker jag gärna ville ha inne i leksaksaffären, men pappa var dock fast besluten att det enbart var en leksak jag skulle få välja. Vi ställde oss sedan i kön som var rätt så lång. Jag suckade och ville bara åka hem. Efter en stund kände jag att någon petade mig på axeln. Jag vände mig om och där stod en kvinna som frågade om jag tappat min mössa. Jag kände efter och samtidigt som jag insåg att jag hade tappat min mössa, insåg jag också att det var kvinnan med det stora lockiga håret och glasögonen. Jag blev liksom paralyserad och kunde inte slita blicken ifrån henne. Hon såg så annorlunda ut på nära håll. Ansiktet var markerat och täckt med en hel del smink. Kvinnan log vänligt men nervöst mot mig och hennes blick flackade genom rummet. Hennes röst lät annorlunda och nästan metallisk och var på något sätt mjuk men samtidigt hård. När pappa betalade, tog han min hand och vi gick iväg till bilen. När vi hade kommit hem sade han med allvar i rösten att det är fult att stirra på främlingar, även om man tycker de ser annorlunda ut.

1. Inledning

1.1 Introduktion

Jag har funderat en hel del på varför detta minne har dröjt sig kvar av mötet med kvinnan i köpcentret. Kanske var det hennes ängsliga och vädjande blick som grep tag i mig. Hon frågade mig om något med den. Kanske var hon rädd för att inte accepteras. Som vuxen har jag förstått att min fascination eventuellt berodde på att jag inte riktigt kunde avgöra om hon var en man eller kvinna. Möjligen också att hon projicerade sin osäkerhet på mig in för detta. Det kan ha varit en transsexuell kvinna som genom sin blick frågade mig om hon passerade som en ”riktig” kvinna genom blicken.

Händelser som denna utspelar sig i samhället varje dag. Transsexuella individer riskerar att råka ut för negativ uppmärksamhet, mycket beroende av hur väl de passerar. De kan till exempel ignoreras och utsättas för hot och våld. Såhär ser tyvärr vardagen ut i många transsexuellas liv i Sverige. Även personer som arbetar i sjukvården och inom socialt arbete kan bemöta personer där könsidentiteten är oklar med okunskap och fördomar. Trots att vi har lagar som ska motverka diskriminering av transexuella förekommer det ändå många dolda hinder i samhället. De uppenbarar sig genom olika typer av fördomar och sipprar igenom samtliga samhällsklasser.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur transsexuellas upplevelser är av att passera som sitt upplevda kön. För att förenkla och tydligöra strukturen har syftet delats in i tre nivåer. Den första nivån är den intrapsykiska, som syftar till att vara i harmoni med det upplevda könet inom sig. Den andra nivån är den interpersonella och syftar till hur väl informanten anser sig passera som det upplevda könet, genom respekt och acceptans, i relation till omgivningen. Den tredje nivån är den strukturella som beskriver individens uppfattning om hur den passerar i det offentliga rummet som det upplevda könet och vilka faktorer som samspelar med det. Uppdelningen kommer även fungera genom att visa hur nivåerna eventuellt påverkar varandra och varför. Eftersom transsexuella män och transsexuella kvinnor beskrivs vara väldigt olika blir även syftet att undersöka ifall det förekommer några skillnader med hur de passerar, under varje nivå, som deras upplevda kön.

För att besvara syftet ställs nedanstående frågor:

Hur är intervjupersonens upplevelser av att passera inför sig själv - intrapsykisk nivå?

Hur är informantens upplevelser av att passera inför omgivningen - interpersonell nivå?

Hur är informantens upplevelser av att passera i det offentliga rummet - strukturell nivå?

Finns det några olikheter, under varje nivå, hur transsexuella män respektive transsexuella kvinnor, passerar som deras upplevda kön?

1.3 Avgränsning

Avgränsningen inför studien innebar att intervjua personer som socialt lever som sitt upplevda kön på heltid. Samtliga definierar även sig själva som transsexuella och ska genomgå, genomgå eller har genomgått könskorrigering, som också kallas för transition.

Transsexualism kan enligt Landén (1999) se ut och yttra sig på olika vis i andra kulturer än i den svenska. Därför valde jag att enbart intervjua personer som mestadels är uppvuxna och lever i Sverige, i den västerländska kulturella kontexten. För att undersöka eventuella skillnader i hur transsexuella män respektive transexuella kvinnor passerar var det även önskvärt att antalet intervjupersoner skulle vara hälften vardera ur de ovanstående två grupperna.

Enligt Landén (1999) är transexuella en heterogen grupp, särskilt skiljer sig transsexuella män och transsexuella kvinnor, men har ändå vissa gemensamma nämnare. Det gör att studiens avgränsning blir tillräcklig och variationsrik. Bergström (2007) menar att transsexuella vanligtvis har en vilja att ingå i den klassiska könsuppdelningen genom att försöka passera som det upplevda könet. Det gör att avgränsningen ändå blir tillräckligt snäv för att inte röra sig för långt bort eller helt frångå studiens syfte.

1.4 Studiens fortsatta disposition

Studien fortsätter med en definition av en historisk genomgång och kulturella skillnader av transsexualism, samt hur synen på kön och genus varit ordnad i ett äldre perspektiv fram till idag. Sedan följer en genomgång av tidigare forskning och hur mina litteratursökningar genomförts. Därefter presenteras de teoretiska perspektiv som använts. För att sedan få veta vilken och hur studiens metod använts. Metodkapitlet följs av resultatredovisningen. Studien avslutas med sammanfattning, slutdiskussion, förslag till vidare forskning och en epilög.

2. Bakgrund

2.1 En definition av transsexualism

Definitionen av transsexualism är hämtad ur en vetenskaplig artikel – ”Bytt är bytt – kommer aldrig mer igen” Enligt Landén m.fl. (2001) är transsexualism tillståndet då upplevelsen av det kroppsliga könet inte stämmer överens med den mentala. Individen identifierar sig ofta även och känner en stark samhörighet med det mentala könet. Därav *trans* som betyder från det ena till det andra.

För att individens inre upplevelser av könet ska stämma med de yttre brukar den ha en vilja att korrigera sitt kön. Det utförs av ett tvärvetenskapligt team bestående av psykiatriker som med hjälp av psykolog och socionom eventuellt ställer diagnosen transsexualism. När diagnosen ställts får individen hjälp, av både medicinska och ofta kirurgiska ingrepp, för att i så stor utsträckning som möjligt efterlika det mentala könet. Det går dock aldrig att ändra det biologiska könet enligt författarna (Landén m.fl. 2001).

2.2 Historik och kulturella skillnader

I den västerländska kulturen har transsexuella ur ett historiskt perspektiv behandlats illa. De har bland annat diskriminerats, förföljts, låsts in på mentalsjukhus och mördats. I Sverige år 1972 fick transsexuella laglig rätt till könskorrigering genom socialstyrelsen/staten. Det innebar en lättnad för många transsexuella. Trots det är de fortfarande en utsatt grupp i samhället (Landén, 1999).

Transsexualism har förekommit i alla kända kulturer och det finns tillräckligt med fakta och studier som styrker att transsexualism är en global företeelse. Därför kan det uteslutas att transsexualism enbart skulle vara en modern företeelse i västvärlden. Uttrycken för transsexualism kan dock se annorlunda ut i olika kulturer, och beror eventuellt på hur synen på homosexualitet och könsroller är i den kulturella kontexten.

Transsexualism har studerats i en rad olika länder och kulturella kontexter. Hos burmeserna hade transsexuella hög status och ansågs ha magiska krafter. I en del nordamerikanska stammar ansågs transsexuella samtidigt ha en manlig och en kvinnlig själ, och därför kunna utföra både manliga och kvinnliga sysslor (Landén, 1999).

I ett litet samhälle uppe i bergen i nuvarande Albanien kunde kvinnor, fram till början av 1900-talet, svära en ”jungfru Ed”. Den innebar att de kunde leva och inneha samma rättigheter som en man. I gengäld förbjöds de gifta sig och förlora sin oskuld. Kvinnor kunde under medeltiden klä sig och leva som män, om de var lesbiska eller i själva verket transsexuella är fortfarande oklart. I en del andra kulturer än den västerländska, tror man att de som inte kan könsbestämmas som män eller kvinnor, tillhör ett tredje kön (Rosenberg,

2005). I Indien finns det grupp som kallas "hirjor" och anser sig tillhöra det tredje könet. De är biologiska män som lever tillsammans i kollektiv och har existerat i århundraden. De har låg status, men en egen plats i samhället. För att försörja sig dansar och sjunger de på bröllop och dop, men tvingas ofta tyvärr prostituera sig för att överleva (Danielsson, 2009).

Förr var kön och genus ordnade på ett annorlunda vis än idag (binära könsuppdelningen) i något som kallas för *enkönsmodellen* i vårt land. I den ansågs kvinnan vara en ofullbordad man, genom att vaginan var en inåtvänd penis och äggstockarna var testiklar som inte hade vandrat ut från kroppen. kvinnans kropp ansågs även vara klenare än mannens. (Kroon, 2007). Danielsson (2009) berättar även att om mannen stod högst i rang och räknades som den bäst utvecklade av dem så räknades både män och kvinnor räknades till samma kön men skildes åt genom deras genus. Det innebar att typiskt manliga respektive kvinnliga sysslor inte enbart hade med det biologiska könet att göra, utan i större utsträckning med genuset. Någon gång under 1700 – talet förändrades den till den uppfattning som råder idag (Danielsson, 2009).

Kroon (2007) menar att det i vår tid och kultur råder något som kallas den *binära könsuppdelningen*, i den ses män och kvinnor som motsatser till varandra och att även könet är givet från födseln. Bevis för detta har sökts ute i naturen för att styrka fenomenet som just naturlag. För att till exempel visa att kvinnan är passiv och mannen är aktiv.

2.3 Tidigare forskning

Enligt Larsson (2005) är det viktigt att skaffa sig en bred förförståelse genom att man tidigt börjar studera ämnet. Hela studien startades med att läsa Fanny Ambjörnssons avhandling *Queer* som också fungerade som en introduktion, där bland annat transsexualism figurerade. Den gav även värdefulla målande exempel på hur det kunde vara att leva utanför heteronormen i samhället, vilket jag antog överensstämde med min urvalsgrupp.

I min kommande redogörelse av tidigare forskning är min avsikt att ge läsaren en bred bild av hur den komplexa verkligheten sammanhänger med hur väl transsexuella personer passerar, främst i vardagen, och eventuella skillnader av hur transsexuella män och hur transsexuella kvinnor passerar. Men även de områden runt syftet som är relevanta för att ge en helhetsbild av och skapa förståelse omkring just syfte. Den tidigare forskningen har stundtals olika syn på könidentiteter, några har en mer biologisk och några en mer filosofisk syn. Det har därför varit överflödigt att försöka problematisera den knappa forskningen jag funnit eftersom den i sitt sammanhang på sätt och vis problematiserar sig självt. Därför sammanfattas den tidigare forskningen, som jag fann relevant för min studie genom respektive författares verk separat. För att på så vis ge läsaren mer utrymme att själv bilda sig en uppfattning utifrån de olika som figurerar som tidigare forskning i fältet. Främst den ibland skiftande föreställningen av vad kön är som i sin tur påverkar synen på transsexualism,

för att på så vis kan tänkas spegla de olika synsätten som tangerar med fältet och i sin tur samhället, exempelvis det medicinska.

Mina litteratursökningar utfördes praktisk genom användandes av universitetsbibliotekets söktjänst genom databaserna; Kvinnsam, Libris, GUNDA, [Sociological abstracts \(CSA\)](#), [Social services abstract \(CSA\)](#), PsycINFO 1872-current (CSA), Academic Search (microsoft). Sökorden jag använde mig av var; *Transsexualism, passera, passing, transsex* transperson, könsbyte, Judith Butler*. I övrigt har jag även sökt information på Socialstyrelsens hemsida.

Mikael Landén – Transsexualism – epidemiology, phenomenology, regret after surgery, aetiology, and public attitudes (1999) Författaren verkar som specialistläkare i psykiatri och är även docent samt arbetar kliniskt med transexuella personer. Min sammanfattning av avhandlingen beskriver både medicinska och sociala faktorer angående transsexualism och kön.

Landén (1999) berättar att det är vanligare att män vill korrigera sitt kön till kvinnor än kvinnor till män och betydande olikheter förekommer mellan grupperna. Transsexuella män har vanligtvis redan som barn haft en uppfattning genom att deras mentala kön stred mot den biologiska kroppen, och uppfattades då ofta av omgivningen som pojkflickor. Transsexuella kvinnor har i större utsträckning levt i heterosexuella relationer, varav de ibland även fått biologiska barn. De har också oftare levt som transvestiter eller i homosexuella relationer innan de började definierade sig som transexuella. Transsexuella män ansökte tidigare om könskorrigering och har en lägre självmordsförsöksfrekvens än transsexuella kvinnor. Skillnaderna kan bero på att det i den västerländska kulturen är mer accepterat för en kvinna att bete sig manligt än tvärtom. Det förekommer även biologiska skillnader mellan transsexuella kvinnor och transsexuella män, till exempel får den sistnämnda gruppen ofta bättre resultat av hormonbehandlingen.

Landén (1999) menar att man fortfarande inte vet vad som orsakar transsexualism. Inom vissa sociala och kulturella sfärer förekommer det föreställningar att kategoriseringen av män och kvinnor är en social konstruktion. Mellan 1960 - och 1990-talet så ökar inte transexuella nämnvärt; det talar emot att det skulle vara en social konstruktion. Men den sociala miljön spelar eventuellt roll, till exempel så är antalet transexuella högre i Singapore och Australien än i Sverige. Detta tror Landén (1999) kan bero på att man lättare kan leva som homosexuell i Sverige.

Landén (1999) anser att det inte finns några bevis för att män och kvinnor skulle vara varianter av ett enda kön, eller att könet skulle bestå av en "linje" där kvinnor och män vanligen befann sig i utkanten och de i mitten skulle vara svåra att kategorisera som respektive kön. Trots det så förekommer det personer som själva anser sig vara både man och kvinna samtidigt eller inget könen. Landén (1999) pekar ändå på att det finns tillräckligt med

bevis för att det enbart existerar två kön. De andra skulle då vara ovanliga former av män och kvinnor.

När en transsexuell person genomgår könsbytesutredningen undersöks de noggrant fysiskt och i de flesta fall finns inga ovanligheter i de genitala organen. Härigenom så tillhör personen genetiskt, biologiskt och fysiskt man eller kvinna. När könsidentiteten inte överstämmer med det biologiska könet är det vanligt att personen ignorerar de egenskaper som är karakteristiska för det kön de inte upplever sig som. De kan vara att känna avsky för sin kropp och sina könsorgan och försöka förändra sitt tillstånd närmare till sitt upplevda kön; genom till exempel självmedicinering med hormoner. Något som även ökar lidandet för transsexuella kan vara avsaknaden av att leva ett normalt liv på grund av att vara i en kropp som inte överstämmer med könsidentiteten. Men också avsaknaden från uppskattning och bristen på förståelse av samhället (Landén, 1999).

Vernon A. Rosario - *The History of Aphallia and the Intersexual Challenge* (2007)

Rosario är specialistläkare i psykiatri och arbetar även som professor på psykiatriska universitetet i Kalifornien. Min sammanfattning beskriver hans artikel nedan om problemen som uppstår, främst i omgivningen, när ett barn föds med ett oklart biologisk kön.

Rosario (2007) berättar att när ett barn föds med oklar könstillhörighet bedömer läkaren om ”fallosen” är tillräckligt stor för att vara en penis eller en klitoris. Ett av 1000-2000 barn föds med ett tvetydligt biologiskt kön. Vetenskapen vill då gärna korrigera det oklara könet. Det har dock ofta visat sig orsaka svårt lidande, genom att de som råkat ut för detta ofta upplever att något inte stämmer med deras könsidentitet. Föräldrarna övertalas ofta av sjukvården att korrigera barnets kön till det som är möjligt, ofta till flicka. För att sedan uppfostra det som en flicka eller pojke, utan att berätta något. I flera fall har sedan barnet under uppväxten och sedan i vuxen ålder känt att något varit fel under hela sitt liv. Detta menar författaren visar på att den upplevda könsidentiteten inte är en social konstruktion (Rosario, 2007).

Magnus Danielsson - *Transpersona non grata - den ogiltigförklarande livserfarenheten* (2009) Författaren är verksam vid Malmö högskola vid fakulteten hälsa och samhälle. Min sammanfattning av hans studie handlar främst om attityder gentemot transsexuella, samt problem orsakade av dem.

Danielsson (2009) berättar att transsexuella har blivit mer synliga i samhället och acceptansen för dem delvis har ökat. För ett kvart sekel var det svårt att föreställa sig detta och att tåla om sin transsexualism var ofta enda utvägen för att överleva. Det var därför mycket viktigt att passera som sin upplevda könstillhörighet för att inte ”avslöjas”. På 1970- och 80-talen kunde transsexuella till exempel förlora sina jobb om de var öppna. Vissa förbättringar och förändringar skedde under 1990-talet. Transsexuella riskerar dock

fortfarande att utsättas för olika typer av stigmatiseringar, inklusive våld och många känner sig därför otrygga. Den psykiska hälsan är även sämre hos transsexuella än hos den övriga befolkningen.

Det kan bero på att de saknar socialt stöd från omgivningen vilket gör att de kan bli mycket ensamma. Några har även haft en problematisk familjebakgrund. Transitionen upplevdes då även som mer påfrestande och många har även övervägt att ta sina liv.

Danielsson (2009) menar att den psykiatriska vården ibland uppmanar den transsexuella att hålla det hemligt. De uppmanas då indirekt att ljuga och dölja bitar av sin historia. Önskan av hormonterapi och kirurgi är inte bara ett resultat av en vädjan från transsexuellas sida, utan även från samhällets vilja att kontrollera, genom att det krävs ett speciellt uppträdande av och hur manligt respektive kvinnligt ska uttryckas. Många transsexuella kritiserar även att transsexualism är en psykiatrisk diagnos och jämförs med en psykisk störning.

Den transsexuella mannen kan ofta leva ett relativt normalt liv i samhället. Detta beror till stor del på testosteronets effekter. Om det biologiska könet upptäcks så riskerar han att bli granskad efter kvinnliga drag. Transsexuella personer upplever ibland att de inte är lyckade i sitt nya tillstånd om spåren av det biologiska könet inte är helt uttraderade, delvis för att inte omgivningen ska leta efter de eventuella resterna av det (Danielsson, 2009).

Ann Kroon - *Fe/male - asymmetrises of gender and sexuality* (2007)

Författarinnan är verksam som lektor vid sociologiska institutionen i Uppsala.

Sammanfattningen av hennes avhandling handlar om att passera som man eller kvinna och hur det påverkar för transsexuella att passera som det önskvärda könet.

Kroon (2007) menar att det första någon gör när den möter en annan människa är att avgöra vilket kön den tillhör. En person med osäker könstillhörighet kan därför råka ut för både nyfikna och arga blickar. I första hand bedöms individen vara man, om det inte direkt går att se att det är en kvinna. Detta fenomen fungerar så som det gör genom att mannen är normen som därför blir det första vi utgår ifrån och därför det självklara. Kvinnor får därför aktivt bevisa att de inte är män. Det är också enklare att accepteras som en liten man än som en stor kvinna. De kvinnliga egenskaperna blir på så sätt viktigare. Små män ses ändå som män. Stora kvinnor misstänks vara män och får hela tiden sin äkthet som kvinna ifrågasatt. Mannen har också ett större spelrum och flera olika manstyper identifiera sig med jämfört med kvinnan som har snävare ramar för sin kvinnlighet. Att vara en manlig kvinna är dessutom inte lika provokativt som att vara en kvinnlig man.

Kroon (2007) berättar att fenomenet kan studeras i dragshowkulturen; där män utklädda till kvinnor utmanar och provocerar kvinnor, medan kvinnor utklädda till män inte alls väcker samma provokation. Det kan bero på att det inte är lika uppseendeväckande och provocerande med manliga som med kvinnliga attribut. De kvinnliga objektifierar dessutom kroppen i större utsträckning än de manliga. Till exempel är en man i högklackat och läppstift

mer uppseendeväckande än en kvinna med slips och kostym. Det sistnämnda exemplet kan till och med anses som attraktivt. En kvinna som är manlig räknas ofta som lesbisk, men uppfattas inte som hotfull. En feminin man kan däremot uppfattas som hotfull.

Kroon (2007) lyfter fram att det kan vara några av anledningarna till att transsexuella kvinnor har svårare att passera som kvinnor, än transsexuella män som män. Det kan även bero på de effekter testosteronet ger hos de sistnämnda. Genom att muskelmassan ökar, rösten mörknar, kroppsbehåringen blir grövre och skäggväxt utvecklas. Det hjälper till att sudda ut spåren av den biologiska kvinnan hos den transsexuelle mannen. Transsexuella kvinnor får vanligen inte samma effekt av hormonbehandlingen; rösten ljusnar inte, bysten växer ofta inte tillfredställande och kropps- och ansiktsbehåring försvinner inte. Det beror i stor utsträckning på hur de individuella fysiska förutsättningarna ser ut från början, särskilt för de transsexuella kvinnorna. Den manliga kroppen och mansrollen är också lättare att anpassa sig till än tvärtom. Därför genomgår transsexuella män ofta en mer lyckad transition än transsexuella kvinnor.

Kroon (2007) menar att när någon med en biologisk manlig eller kvinnlig kropp vill ändra sitt kön till det kön den upplever sig tillhöra väcker det många frågor. Främst vad som skapar och konstruerar en man respektive kvinna (Kroon, 2007).

Helena Bergström – *Kön och förändring – Kontinuitet och normalitet i anhörigas*

***relationer till transexuella* (2007)** Författarinnan är verksam som lektor vid pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. Min nedanstående sammanfattning av hennes avhandling handlar främst om kategoriseringen och dess påverkan av könen på individen.

Bergström (2007) menar att vi i dagens samhälle gärna anser oss vara individualistiska, men parallellt med det existerar en strikt uppdelning mellan män och kvinnor. Strävan efter att identifiera oss med och även kategorisera könen blir ett sätt att förstå oss själva.

Identifikationen skapar både möjligheter och begränsningar genom likhets- och särartstänkandet och gör sig ständigt påmind genom att förhålla sig till något av könen genom skillnader och likheter. Samhället genomsyras av en heterokultur med speciella normer att leva efter för att inte anses som avvikande, och det upprätthåller på så sätt den rådande heteronormen. Det blir därför viktigt att leva upp till de idealbilder samhället förmedlar och får oss att eftersträva genom just skrämelsen av att inte vara avvikande.

När någons kön är svårt att avgöra stigmatiseras därför individen för att den inte följer hur samhällets uppdelning av könen förväntas se ut och vara.

Bergström (2007) kallar ytterligare kategoriseringar av könen för formella, yttre och inre tecken. De formella tecknen är till exempel att man tillskriver någon mans eller kvinnonamn. Det markerar både för samhället och även tillbaka till den binära könsuppdelningen vilket kön någon tillhör. De kan även vara om man exempelvis är gift eller har en diagnos. Det kan ställa till problem för transsexuella som ibland socialt tvingas byta kön flera gånger om dagen

när identiteten ska redovisas. De fysiska tecknen är hur kroppen kategoriseras som antingen kvinnlig eller manlig. Detta har stor betydelse för hur man uppfattas och framställer sig själv. Andra tecken som inte är rent kroppliga men svårare att urskilja genom hur kroppen framställs genom kulturen. En kvinna förväntas ofta till exempel att raka sina ben. Det exemplifierar att det är ett gränsland mellan kulturen och kroppen. Inre tecknen som definierar könen handlar om hur man upplever sig själv i sitt inombords, personlighet, intressen etcetera. Män och kvinnor förväntas ha olika inre egenskaper, några könsstereotypa. Till exempel så ska mannen gärna tycka om idrott och kvinnan tycka om att sminka sig.

Bergström (2007) berättar att den aktuella uppfattningen är att kön är något självklart och livslångt. Transsexuella rör genom sin existens om denna föreställning, och har även bidragit till att det finns olika varianter av kvinnor och män som inte överstämmer med de klassiska varianterna av könen. Till exempel så finns det kvinnor med penis och män med vaginor. Transsexualism kan därför ses ett steg bort ifrån de klassiska könen. Samtidigt som att tillståndet bekräftar de binära könen genom att transsexuella vanligen har en önskan att passera som sin upplevda könsidentitet och genom att försöka ingå i den klassiska könsuppdelningen. Detta kan uppfattas som en form av förtryck från samhällets sida genom kopplingen till någon slags äkthet av de binära könen, främst för att den psykiatriska behandlingen av könskorrigering bygger på att kön ses som två poler.

En man som ska bli kvinna genomgår en svårare och mer komplicerad könskorrigeringsprocess och får även en mer provocerande roll jämfört med kvinnan som korrigerar sitt kön till man. Den manliga rollen uppfattas även som något mer neutral än den kvinnliga rollen (Bergström, 2007).

Tiina Rosenberg - *Samtida genusvariationer; i Kolliderande Världar* (2005)

Författarinnan är teater- och genusvetare samt professor vid Lunds Universitet.

Sammanfattningen genom hennes artikel handlar främst om könsnormer och genus.

Rosenberg (2005) menar att redan när små pojkar klär ut sig i kvinnokläder anses det vara provocerande. När senare män klär sig i kvinnokläder väcker det mer provokation och skapar osäkerhet, främst hos andra män, mestadels genom att utmana den maskulina heterosexuella manligheten. Med klädernas hjälp så skiljs de kulturellt accepterade könen mellan män och kvinnor och detta fyller en funktion. Inga oklarheter i könstillhörigheten får förekomma för det kan skapa osäkerhet och generera till aggressivitet. Normbrytningen syns särskilt på män i kvinnokläder genom att femininitet appliceras på en man och inte på en kvinna. I dragshow klär män ut sig till kvinnor eller rättare sagt parodierar femininitet eller tvärtom. De olika dragformerna uppfattas på olika sätt; män i kvinnokläder väcker mer uppmärksamhet och provokation än kvinnor i manskläder. Femininitet uppfattas som något applicerat och ”vit” maskulinitet uppfattas som både naturligt och genuint. Därför kan vem som helst göra parodi på en kvinna genom att i princip vara löjlig och vek. När maskulinitet parodieras används ofta

varianter av den som inte är ”vit”, utan sådan som uppfattas som ”Bögig” och eller ”etnisk”. Genom att det då går lättare att lossa maskuliniteten ifrån mannen och göra den begriplig (Rosenberg, 2005).

Katrina Roen - "Either/Or" and "Both/Neither": Discursive Tensions in Transgender Politics (2002) Hon är filosofie doktor i feministiska studier och har en master i socialpsykologi på Universitetet i Oslo, där hon även är verksam. Min sammanfattning handlar om sårbarheten när den transsexuella individen inte passerar.

Roen (2002) menar att inte passera genom den upplevda könsidentiteten gör individen sårbar genom att den ständigt utsätts för påfrestningar i sitt psykiska och fysiska välbefinnande. Transsexuella tvingas ibland även att dölja viktiga bitar av sitt gamla liv för att undvika detta. Att ”komma ut” börjar ofta genom att de startar sitt nya liv i garderoben, för att sedan lära sig passera som det upplevda könet och då kliva in i en annan garderob. Efter den könskorrigerade operationen får personen tillbaka vissa privilegier och makt i samhället. Transsexuella män har i regel enklare att passera som män än transsexuella kvinnor som kvinnor. De olika grupperna har även olika sociala koder. Det finns tyvärr inga garantier för att passera som sitt upplevda kön även när transitionen är slutförd (Roen, 2002).

Douglas P. Schrock, Emily M, Boyd, Margaret, Leaf (red) - Emotion Work in the Public Performances of Male - to - Female Transsexuals (2007) Författarna är verksamma vid olika universitet i Florida, USA. I sammanfattning av deras studie berättar transsexuella kvinnor hur ansträngande och betungande känslan av vara av att försöka passera.

Leaf m.fl. (2007) berättar att transsexuella går igenom en fas som beskrivs som en passage från det ena könet till det andra. Den handlar om att lära sig uppträda som det upplevda könet. Det blir även tid för att komma ut och berätta om sitt tillstånd för familj, släkt, arbetskamrater och att börja uppträda i det offentliga rummet. Förvandlingen från man till kvinna kan vara problematisk genom att den transexuelle stöter på fördomar ute i samhället när de genom att börja synas som sin ”nya” könstillhörighet. Det är inte heller ovanligt att individen inte blivit accepterad av sin familj och sina vänner. Det medverkar till att passageperioden blir svårare och mer problematisk. Att börja synas som sitt ”nya” sociala kön väckte både rädsla och nyfikenhet. Denna *passage* beskrivs som något som transsexuella både ser fram emot och fruktar. Nervositeten som genererades kunde ibland resultera i att avslöja deras biologiska kön. Tankar kan då dyka upp som ”är min röst för djup eller syns mitt adamsäpple”. Alla transsexuella kvinnor har inte problem med att passera. Det beror mycket på hur deras fysiska förutsättningar ser ut och hur accepterande samhället de lever i är. Exempelvis kan muskulös storväxt transsexuell kvinna ha svårt att passera även efter transitionen medan någon kan ha passerat ända sedan barndomen utan hormonbehandling. Det

finns därför inga garantier att personen kommer passera efter transitionen är slutförd (Schrock, Boyd & Leaf, 2007).

Dean Spade – *Methodologies of Trans Resistance* (2007)

Spade merverkar i samlingsverket -A companion to; Lesbian, Gay, Bisexual and queer studies. Min sammanfattning handlar om de sociala situationer som kan uppstå genom att ”byta” kön flera gånger om dagen.

Spade (2007) menar att vardagssituationer kan vara ett problem för transsexuella. Exempelvis när en transexuell kvinna är ute och handlar är hon (socialt) man, hos sin läkare kvinna och sedan man igen på arbetet. Detta upplevs som både krångligt och psykiskt påfrestande att socialt byta kön flera gånger om dagen beroende på vilken plats och situation individen befinner sig i (Spade, 2007).

Judith Butler – *Genus ogjort – kropp, begär och möjlig existens* (2004)

Hon är professor vid universitetet i Berkeley, Kalifornien. USA. Min sammanfattning av hennes forskning handlar om transsexualitet kopplat till makt och samhällets normer.

Butler (2004) menar att kroppen är offentlig och tillhör normen genom att den tydligt förväntas visa om den är kvinna eller man annars straffas individen - samtidigt som kroppen är vår privataste egendom. De som bryter mot samhällets uppfattningar av kön och genus straffas med psykiatriska, kirurgiska och medicinska åtgärder för att kroppen inte överensstämmer med normen. De sjukdomsförklaras och expertisen uppmanar dem att välja kön istället för att öppna upp gränserna för vad kön och genus är. Den transexuelle får en psykiatrisk diagnos som ibland även upplevs som kränkande. Den bevarar på så sätt genusordning och sjukdomsförklarar transsexuella tills de genomgått könskorrigeringen. Butler (2004) menar därför att transsexuella tvingas in i diskursen för att få göra om sina kroppar genom att följa mallen för män respektive kvinnor ska se ut i samhället. Att vara man i samhället upplevs av en del transexuella män som betydligt enklare än att vara kvinna. Om enbart sociala fördelar styrde kön kanske alla skulle vilja vara män resonerar författarinnan (Butler, 2004).

Åsa Carlsson - *Kön kropp och konstruktion* (2001)

Författarinnan är verksam vid filosofiska institutionen vid Stockholms Universitet. Sammanfattningen jag har gjort av hennes avhandling ifrågasätter främst den strikta kategoriseringen av könen.

Carlsson (2001) menar att det biologiska könet är överdrivet uppdelat genom att alla inte är hundra procent män eller kvinnor. Det förekommer många variationer och beskrivningen av

könen som motsatser till varandra är därför missvisande. Istället kan en horisontell linje vara användbar och stödjer även användningen av den; genom att det finns kvinnliga män och manliga kvinnor. De som närmar sig mitten av linjen kan bli svåra att kategorisera och det kan skapa problem med att passera som antingen man eller kvinna.

Carlsson (2001) argumenterar även mot den strikta uppdelningen av könen, med stöd av våra kromosomer. Alla kvinnor har inte xx- eller alla män xy- kromosompar. Flera varianter förekommer. Exempelvis förekommer det kvinnor med xy- kromosomer. Halten av könshormoner varierar hos både kvinnor och män under livscykeln. Män producerar kvinnliga könshormoner och kvinnor manliga könshormoner. Att tala om varianter av hormonerna är eventuellt mer eftersom båda könen har dem i sig och uppdelningen är eventuellt för hård. Halten av manliga könshormoner kan dessutom vara högre hos en del kvinnor efter klimakteriet än hos vissa män. Carlsson (2001) menar att den vetenskapliga diskursen ständigt utgår ifrån att det finns två kön. Alla hjälper dessutom till att behålla den genom att hålla efter varandra. Detta sker genom sociala och kulturella normer för hur könen ska vara. Även små barn refererar till genus genom att infoga sig i de olika könrollerna utan att vara speciellt medvetna om sina könsorgan (Carlsson, 2001).

2. 3. 3 Diskussion utifrån valet av tidigare forskning

Det kan konstateras att forskningen inom området är mångfacetterad men innehåller återkommande teman. Det urval av forskning som jag studerat innehåller svårigheter av att bli accepterad som det upplevda könet, texterna belyser de komplexa faktorer som förknippas med transsexualism. En del av ovanstående forskning berörde frågor som uppstår kring kön, genus och konstruktioner med tyngdpunkt kring det upplevda och det biologiska könet.

Det som gör min studie speciell, ifrån de ovanstående, är att den undersöker det komplexa fenomenet hur transsexuella passerar på; intrapsykisk, interpersonell och strukturell nivå, och hur de sammanhänger med varandra. Uppsatsen försöker även klargöra eventuella skillnader mellan hur transsexuella män respektive transsexuella kvinnor passerar under varje nivå

3. Teoretiska perspektiv

Teorier fungerar som en abstrakt förenkling av verkligheten och visar olika begreppsbyggnader som är synliga. Begrepp klassificerar och fastställer faktum och olika omständigheter, samt objekt, genom att skapa en abstrakt bild. Detta sker genom att fastställa särskilda karakteristiska drag som ryms inom begreppet. Teoretiska begrepp är fundamentet i teorierna. Inom varje kunskapsområde finns det en särskild samling begrepp som på så sätt fungerar som byggstenar till teorin. Teorin blir till av att begreppen fungerar som byggstenar som tillsammans byggs ihop till ett hus. Teorier som system kan sammanfogas på flera sätt, vanligen är genom deduktion och induktion (Tomassen, 2007).

3.1 Queer

Ambjörnsson (2006) menar att kärnan och det centrala i queer är att det bryter mot och utmanar det normativa. Queer undersöker hur förhållanden ser ut och hur de uppstår som rör genus, makt och olika former av sexualitet; genom att det vänder upp och ned på föreställningarna för vad som är normalt och onormalt. Istället för att sträva efter att likställa andra former av sexualitet med den heterosexuella vill queerteorin öppna upp och tänka utanför kategoriseringarna om vad som är kön och sexualitet är. Queerteorin undersöker därför även hur konsekvenserna blir för de som inte lever i enlighet med normen och varför de därför anses som avvikande, samt hur det påverkar det deras liv och livsvillkor. Framst genom att försöka motverka att de marginaliseras, osynliggörs eller på andra sätt inte behöver känna sig oönskade, och sist men inte minst behöva anpassa sig till något tillstånd som är eller påminner om heteronormen; genom strävar efter att bli respekterade och accepterade. Queerteorin är inte en enhetlig teori utan består av olika begrepp för att förstå och analysera hur det som kallas normalt uppstår och bevaras (Ambjörnsson, 2006).

3.1.1 Heteronormativitet

Ambjörnsson (2006) menar att *heteronormativitet* är hur normerna är uppbyggda kring begreppet heterosexuallitet, inte specifikt en persons sexuella handlingar. Queerteorin anser därför inte att heterosexualiteten och dess sociala normer är givna eller förutbestämda. Utan ifrågasätter istället dem genom att det antas att även de är skapade, och undersöker därför hur den fungerar, upprätthålls och underhålls. Queerteorin menar att heteronormen fungerar genom de strukturer, handlingar, attityder samt vilka typer av relationer som är godkända inom den, för att på alla sätt eftersträva heterosexualiteten och få den att framstå som essentiell. Det kan även vara en anledning till varför sexualiteten förblivit så utforskad. Men kan även bero på att den sammanbunds med det medicinska fältet och med människans

biologi, där barnalstring varit det mest centrala och sammanblandats med heterosexuallitet, som idag inte är det enda sättet att skaffa barn på. Olika samhällen har olika normer för kön, genus och hur den kulturella kontexten sammanhänger med dem. Det kan ses som bevis för att sexualiteten är ett flytande och föränderligt beteende genom vilken tid och eller plats den infinner sig i. Det finns flera exempel som inte överensstämmer med det heteronormativa sättet att leva. En queerteoretisk slutsats är att heterosexualliteten inte är en stagnerad form av en konstruktion, utan att även den är föränderlig. Det kan ses genom att den skiljt sig för vad som ansetts vara normalt respektive onormalt över olika tid i olika samhällen och kulturer och är bara ett av flera sätt att leva och organisera sitt liv och sin sexualitet på (Ambjörnsson, 2006).

3.1.2 Heterosexuella matrisen

Butler genom Rosenberg (2005) beskriver *den heterosexuella matrisen* som en heteronormativ betäckning genom stereotypiseringen av att biologiska män och kvinnor ska ha ett tydligt manligt respektive kvinnligt genus. Den heterosexuella matrisen visar på en modell av detta som förutsätter att kulturellt begripbara kroppar ska ha ett tydligt kön. Kroppen själv är ingen förklaring utan behöver hjälp av kulturen för göra sig begriplig genom att den förväntas kopplas till ett speciellt genus (Butler genom Rosenberg, 2005). Ambjörnsson (2006) menar att för det normativa överhuvudtaget ska kunna existera så behöver det avvikare som fungerar som motpoler till det normala. Den heterosexuella matrisen fungerar genom att studera olika former av avvikare. Det finns flera sätt att inte uppehålla sig inom den heterosexuella matrisen. Ett exempel på detta är att transexuella kan ha ett genusbeteende med rätts sorts heterosexuella begär för sitt genus, men att det ändå inte stämmer överens med deras biologiska kön. Transexuella personer skapar även stor förvirring och upprördhet när deras genus inte överensstämmer med deras biologiska kön. De straffas därför av omgivningen för att de inte uppvisar ”rätt” genusbeteende till deras biologiska kön (Ambjörnsson, 2006).

3.1.3 Performativitet

Butler (2004) menar att språket redan från födseln börjar forma kroppen genom diskurser. Hon menar dock att det är komplext genom att kroppen inte enbart går att reducera till språket, trots att det kommer från kroppen och allt språk dessutom inte är verbalt. Kroppsspråket är vanligen relativt omedvetet och även olika mer innovativa uttryck som förmedlas genom känslor till omgivningen. På så vis fungerar språket genom att upprätthålla könsidentiteterna genom att de byggs upp av upprepningar. Kön- och genusidentiteter kan spelas på både rätt och fel sätt. Vanligen beter sig de flesta individer enligt genusnormerna för hur män respektive kvinnor förväntas bete sig, vilket innebär att de aktionerna eller

uppreparingarna görs rätt och dessa benämns som performativa handlingar. De som ändå avviker straffas och fungerar även som dåliga exempel på hur man inte skall bete sig. I och med att majoriteten betar sig likadant genom att de utför ungefär samma performativa handlingar blir det en garanti för hur det ska göras rätt enligt normen. Butler (2004) menar därför att kvinnligt och manligt görs, inte att den är. Alla genus är därför mer eller mindre parodiska genom att alla är kopior av pågående upprepade imitationer genom att vi formas av språket och kulturen. Dessa faktorer hjälper även till att upprätthålla könsordningen (Butler, 2004). Rosenberg genom Butler (2005) lägger fokus på att de performativa handlingarna inte behöver bero på något som är fixerat, utan är olika resultat av sociala handlingar och processer. Begreppet diskurs hänger på så vis ihop med performativitet, för att det precis som diskursen består av ett antal uppreparingar (Rosenberg genom Butler, 2005).

3.2 Stigma

Enligt Goffman (1971) är stigmat den stämpel de ”normala” sätter på någon som fysiskt, psykiskt och eller socialt avviker från den rådande normen. Den stigmatiserade ställs ideligen inför hur den ska bemöta samhällets stereotypa krav och förväntningar som följer genom att den sociala sfären ständigt avgör vilken typ av människor vi möter och det räcker med att få en glimt av personen för att på så sätt avgöra och fastställa vissa av individens egenskaper; för att sedan kategorisera identiteten och eller den sociala statusen. För att sedan utgå ifrån det och omforma dem till normativa förväntningar vilket även kan ske omedvetet inte går att avgöra om de eller hur de uppfylls. Individen stigmatiseras nu genom att den avviker på ett oönskat sätt från våra förväntningar och föreställningar om vad det ”normala” är. Det blir även en ideologi för att förklara individens underlägsenhet genom att övertyga omgivningen om detta. Den stigmatiserade individen känner ofta osäkerhet inför hur ”normala” uppfattar och identifierar den och blir ofta van vid att bli besvärad. Som en naturlig följd av detta kan individen bli onödigt misstänksam och eller aggressiv. Likaväl kan de också söka efter omgivningens godkännande och acceptans (Goffman, 1971).

3.2.1 Misskrediterande egenskaper

Enligt Goffman (1971) är *misskrediterande* egenskaper när någon tar för givet att den skiljer sig från andra genom att stigmat tydligt uppenbarar sig inför omgivningen. Det råder då en avvikelse mellan individens sociala och synliga identitet. Omgivningen kan direkt eller något senare under interaktionen lägga märke till detta hos individen. Det brukar inte omgivningen erkänna och anstränger sig ofta för att ignorera att de är medvetna personens stigmatiserade egenskaper, vilket kan leda till både laddade och otydliga sociala situationer för den misskrediterade individen. Omgivningen kan även tydligt visa att de är medvetna om stigmat genom att inte behandla individen som en fullvärdig människa (Goffman, 1971). Till exempel

kan en vardagssituation med en transsexuell kvinna bestå av att hon inte passerar som kvinna. Utgången av det kan bli att omgivningen reagerar genom att inte låtsas om de misskrediterande egenskaperna, som avslöjar henne, men ändå ge uttryck som syftar till att hon inte passar in. De kan även reagera genom att uttryckligen visa sitt förakt mot kvinnan genom att till exempel ropa ”öknamn” efter henne.

3.2.2 Misskreditabla egenskaper

Goffman (1971) berättar att när någons stigmatiserande egenskaper, som om i fall de var öppna, skulle vara misskrediterande inför omgivningen; men när de är mer eller mindre dolda kallas de *misskreditabla*. Det gör det svårare att omedelbart upptäcka dem och ofta är individen orolig och rädd för att avslöjas. Individen är inte alltid medveten om att omgivningen har vetskap om de dolda egenskaperna. När de stigmatiserande egenskaperna inte direkt upplyser omgivningen ges individen valmöjligheten att själv avgöra om den vill vara öppen eller inte med dem. Om denne väljer att dölja sitt stigma behandlas den då som det inte existerade. Istället blir problemet att undvika de sociala spänningar som kan uppstå med att dölja de stigmatiserande egenskaperna inför omgivningen. Om individen istället är öppen med de misskrediterande egenskaperna får den istället möta omgivningens fördomar, med de eventuella egenskaper som finns kvar, men som kanske inte längre är en del av deras identitet (Goffman, 1971). Ett tänkbart scenario kan vara ifall någon är öppen med sin transsexualitet, vilket ofta leder till att denne får betala priset av att fokus läggs på transsexualiteten istället för de övriga personliga egenskaperna.

3.2.3 Rite de passage

Goffman (1971) menar att man förr tänkte att stigmatiserade individer genomgick två stadier; där första stadiet var att individen lärde sig hur de ”normala” ser på de stigmatiserande egenskaperna och hur tillkortakommandet på så sätt yttrar sig. Det andra stadiet fungerar genom hur personen finner sig tillrätta med hur den blir behandlad av de ”normala” utan de stigmatiserande egenskaperna. Goffman (1971) menar att det förekommer ytterligare ett tema i mellan de två stadierna som han kallar *Rit de passage*. Individen lär sig då passera och börjar gälla som ”normal” utan de stigmatiserande egenskaperna. Och får då även lära sig att förhålla sig till sin ”hemlighet” genom att anpassa sig och infinna sig i omgivningens nya sätt att se på honom eller henne. Trots att individen i det här skedet passerar kan dess föreställning om de gamla misskrediterande egenskaperna uppfattas som synliga för omgivningen. Förhoppningsvis försvinner dessa föreställningar med tiden men anpassningen får inte heller gå till överdrift för då kan de dolda stigmatiserade egenskaperna avslöjas. Under passageperioden kan personen resa bort och eller röra sig i miljöer där denne inte stöter ihop med personer från sitt vardagliga liv Goffman (1971). Till exempel kan

transsexuella personer åka i väg med smink och damkläder i bagaget till en annan stad och prova på att leva som det motsatta biologiska könet en helg, för att sedan åka tillbaka och fortsätta i sin vanliga könsroll. Goffman (1971) menar att den nya erfarenheten kan påverka individen som sedan eventuellt vågar ta steget till att mer permanent börja leva i den nya rollen. I varje fas av utvecklingen kan det ske avbrott och tillbakagångar på grund av den rädsla som individen upplever och som resulterar i en förflyttning till tidigare stadier på grund av den ansträngning som individen utsätts för av de eventuella misskrediterande dragen (Goffman, 1971).

3.2.3 Passera

Goffmans (1971) definition av att *passera* är när de stigmatiserande egenskaperna inte direkt upplyser omgivningen om att de existerar och individen passerar som den vore utan dem. Vinster kan fås genom att både vara öppen eller inte med de stigmatiserande egenskaperna. Nära relationer bygger till exempel på att de som ingår i dem är öppna med sina misskrediterande egenskaper. När de istället döljs kan det vara svårt att ingå i en nära relation genom skammen som medföljer med att dölja viktiga delar av sig själv och eller sitt liv. I en del fall gör individen allt för att dölja stigmat och uppger sig för att vara den som förväntas av omgivningen. En person med ett dolt stigma lever därför ibland dubbelt liv och kan få svårt att hålla isär de olika liverna genom att inte avslöjas eller blanda ihop dem. När någon försöker sig på någon strategi för att dölja sina stigmatiserande egenskaper kan individen lyckas eller misslyckas. Individen som vanligen passerar kan däremot bli avslöjad av en gammal bekant av misstag eller med mening råkar säga individens gamla namn. Vid nya relationer löper den stigmatiserade större risk att avslöjas. Individer som lärt sig att passera kan ha problem med vardagliga situationer som ”normala” personer upplever är problemfria. De situationerna kan för en person med dolda stigmatiserade egenskaper vara svåra och ansträngande och de får även vara vaksamma i den sociala interaktionen. När någon har en hemlig olikhet med omgivningen, på grund av sin sociala identitet, kan den behöva undvika vissa platser eller tillfällen under sin vardag. Till exempel kan omklädningsrum vara ”farlig mark”. De kallas de förbjudna platserna och de ligger utanför den stigmatiserades trygga område. Vissa platser finns ofta där individer möts med samma egenskaper som anses vara stigmatiserande, exempelvis kaféer för psykiskt sjuka (Goffman, 1971).

3.3 Diskussion utifrån valet av de teoretiska perspektiven

Ambjörnsson (2006) berättar att queer i Sverige etablerat sig som både en politisk rörelse och en teori under 1990-talet. Queer som teori består av olika teoretiska begrepp, de man kanske mest förknippar med queer är mina valda teoretiska begrepp; heteronormen, heterosexuella matrisen och performativitet. De tre olika delbegreppen som använts i analys och tolkning har

fungerat genom att de fångat och förtydligat de fenomen som uppkommer när någon avviker från normen med vad förväntningarna av kön och genus förväntas vara. Uppsatsens fyra teoretiska begrepp utifrån *stigmatorin* har använts till att förklara det som sker när individen inte följer de ovanstående teoretiska begreppen från *queer*. De valda teoretiska begreppen fungerar därför utmärkt för analys och tolkning av studiens empiri tillsammans, genom att de exempelvis förklarar de stigmatiserade egenskaperna som medföljer när individen inte följer den heterosexuella matrisen. De valda teoretiska perspektiven kompletterar även varandra på så vis. De är även varandras motsatser, samtidigt som de har mycket gemensamt. Svaret på detta kan vara att queer från början fungerade som ett stigmatiserande begrepp och därför har kvar några av de egenskaper som ett stigma vanligen innefattar. Ambjörnsson (2006) berättar att begreppet queer från början härstammar ur den homopolitiska rörelsen. Det var i sin ursprungliga form ett brott mot sexuella normeringar och identiteter och queer fungerade som ett nedvärderande och stigmatiserande uttryck. Sedan togs begreppet tillbaka genom att den homopolitiska rörelsen nu själv började definiera sig som queer (Ambjörnsson, 2006). Begreppet blev då oanvändbart som den stigmatiserande termen det förr var, men fortfarande med kraften som genererades ur stigmat, vilken kunde användas för att förändra, påverka men framför allt att göra sin röst hörd och slippa ignoreras.

4. Metodkapitel

Kvale (1997) menar att det viktiga i människans värld inte är själva objekten utan relationerna mellan dem som är betydelsefulla. Den interpersonella relationen mellan människor anses inom hermeneutiken vara grundläggande för alstringen av kunskap. Det hermeneutiska synsättet har därför genomsyrat hela studien (Kvale, 1997).

4.1 Metodval

Mitt val att genomföra en kvalitativ studie innebär att det centrala vilar på informanternas egna upplevelser, utifrån deras egna beskrivningar, genom personliga intervjuer försöka fånga komplexiteten i den insamlade informationen. Kvale och Brinkmann (2009) menar att kvalitativ forskning ger utförliga beskrivningar om den mänskliga världen med den kvalitativa intervjun som länk. Intervjuer i forskningssyfte blir en kunskapsalstrande verksamhet för både informant och intervjuare. Kvalitén på empirin inom kvalitativ forskning vilar därför mycket på intervjuarens egen förmåga och skicklighet. Förkunskaperna inom ämnet är också viktiga för att kunna följa upp svaren genom följdfrågor, samt för att försäkra sig om att inga missuppfattningar sker (Kvale & Brinkmann, 2009). I en kvantitativ studie skulle mitt syfte inte kunna besvaras lika utförligt om frågorna till exempel samlades in via en enkät. Kvale (1997) menar att svaren då blir mer entydiga och risken för missuppfattningar av frågorna är större. Skillnaderna mellan kvantitativ och kvalitativ forskning är främst att det inom det sistnämnda finns få standardregler och få metodologiska konventioner. Det existerar även få skrivna texter som beskriver metodfrågor, vilket är vanligt inom det kvantitativa fältet (Kvale (1997)).

Min upplevelse av studien kan delas in i fyra stadier; studier av tidigare forskning, planera och genomföra intervjuerna, transkribering samt analys och tolkning. För att bevara min objektivitet under studiens olika moment avsatte jag viss tid till reflektion under varje epok. Kvale (1997) anser även att det är relevant att ha med i beräkningen att den kvalitativa metoden är tidskrävande och menar att detta beror på att det empiriska materialet behöver reflekteras och tolkas på ett genomarbetat vis. Det är även nödvändigt för att besvara syftet och för att resultatet ska förbli objektivt.

4.2 Förförståelse

Tomassen (2007) menar att det inom all forskning inte kan förnekas att den egna kunskapen och förförståelsen inom fältet är viktig. Forskaren använder sig själv som redskap för tolkning och analys av empirin. Förförståelsen bygger på tidigare erfarenheter och tidigare

kunskap inom ämnet. Inom hermeneutiken är förförståelsen nödvändig för tolkning och analys av alla mänskliga handlingar (Tomassen, 2007).

För att få en bred förförståelse studerade jag tidigare forskning genom olika områden av fältet; det sociala, juridiska, politiska, psykologiska, sociologiska och medicinska. Min önskan genom det var att min förförståelse inte skulle bli för ensidig och eller färgad av ett specifikt fält. Min studie har även präglats av både medveten och omedveten förförståelse som Turén (2007) kallar fördomar. Han menar att förförståelsen utvecklas från fördomar till verklig förförståelse och att det i början är vanligt att den är omedveten. Han kallar den äkta förförståelsen för kunskap och den falska för fördomar. Vanligen består förförståelsen av en kombination av de båda som även grundar sig på den samhälleliga kontext vi lever i (Turén, 2007).

4.3 Urvalet

För urvalets insamling till studien var det viktigt att komma i kontakt med personer som hade de egenskaper och erfarenheter som eftersökts. Kvale (1997) menar att det är viktigt att studiens urval avgränsas så utförligt som möjligt så att endast de formulerade kriterierna följs. Förfrågan/informationsbrevet (se bilaga 1) skickades ut till de tillfrågade intervjupersonerna som tillfrågades och fungerade både som förfrågan om medverkan och gav information angående studien. Det innehöll även kriterier för avgränsning av urvalet och vad och vilka egenskaper som efterfrågades till studien.

Sökningen av urvalet genomfördes sedan via webbaserade forum såsom Qruiser, Facebook, RFSL, och bloggar samt via vänners vänner. Enligt Svenningsson m.fl. (2003) fungerar webbsidor som ett utmärkt sätt att möta likasinnade, utan att begränsas av eventuella geografiska aspekter. Användarna kan även utbyta social information direkt genom öppen information direkt på deras hemsidor. På samma vis är internet en användbar och vanlig arena att finna sin urvalsgrupp på (Svenningsson m.fl. 2003). Hälften av intervjupersonerna tillkom genom snöbollsmetoden och fördubblade antalet intervjupersoner. Enligt Billinger (2005) innebär snöbollsmetoden att informanterna frågar någon eller några i dess sociala nätverk. Det kan röra sig om vänner, arbetskamrater eller någon från samma förening. De tillfrågade kan även i sin tur eventuellt fråga fler personer ifall de skulle behövas därifrån namnet snöbollseffekten (Billinger, 2005).

I mitt sökande av urvalspersoner fann jag dessa spridda över landet mellan Uppsala och Skåne. Enligt Elofsson (2005) så kan insamlingen av urvalet styras genom att det utförs med minsta möjliga resurser, exempelvis genom tidsbrist och snäva ekonomiska resurser. I mitt fall fanns viss möjlighet till resor för att genomföra intervjuerna till studien enligt ovanstående destinationer, men jag var ändå till viss del begränsad genom tid och ekonomiska resurser.

Jag begränsade inte mitt urval genom några speciella ålderskriterier, men hade en önskan att få en åldersvariation. Sedan kom jag i kontakt med fem transexuella kvinnor och fem transsexuella män som socialt levde som sitt upplevda kön och var mellan 18 och 60 år, deras medelålder var ungefär 34 år. Svenning (2003) kallar urvalsmetoden jag använde för strategisk, genom att den inriktar sig till en speciell grupp som följer vissa kriterier som är direkt kopplade till mitt syfte och min avgränsning. Jag drabbades inte av något bortfall av urvalet. De respondenter som tackat ja till att medverka ställde senare upp på intervjuer enligt vår överenskommelse. Jag fick tyvärr tacka nej till en informant som hörde av sig när informationssökningen var avslutad och materialet kändes även mättat för att täcka syftet. Jag anser även att min urvalsgrupp täckte de kriterier som behövdes för att besvara mitt syfte.

4.4 Intervjuerna

När den empiriska studien startades kom jag fram till att en intervjustudie var nödvändig för materialinsamlingen genom att uppnå studiens undersökningar. Kvale (1997) menar att det kan vara bra att tänka igenom en del saker innan man startar sitt intervjuprojekt. Min intention var att lyfta fram respondenternas upplevelser och därför valde jag personliga intervjuer ansikte mot ansikte, främst för att kunna ställa följdfrågor. Enligt Kvale (1997) är dialogen ett utmärkt sätt att utforska andra människors upplevelser och förstå världen genom intervjupersonernas synsätt. Jag ansåg att det behövdes minst fem, men gärna åtta informanter för att täcka och få variation i mitt syfte. Intervjuerna beräknades pågå mellan en och två timmar, vilket sedan även praktiskt stämde. Kvale (1997) rekommenderar också en bedömning av hur många intervjupersoner som behövs och hur långa intervjuerna behöver vara, för att materialet ska bli tillfredställande och kunna fylla syftet.

Intervjuerna bandades, men jag erbjöd alltid att föra anteckningar ifall någon inte ville spelas. Alla intervjupersoner valde sedan att intervjuas med bandspelare, vilken var så liten och den verkade glömmas bort under intervjun. Svenning (2003) menar att en bandspelare är det bästa sättet att registrera intervjuer för att viktig information som annars riskeras förloras genom att flödet stagnerar. Enligt honom är det även omöjligt att hinna anteckna allt som sägs under intervjuens gång.

Kvale och Brinkmann (2009) berättar att bandupptagningen även påverkar dynamiken vilket ger större frihet än att föra anteckningar genom den ökande möjligheten till koncentration på syftet under intervjuens gång (Kvale & Brinkmann (2009)).

Informanternas svarsomfång varierade från intervju till intervju. Några informanter var fåordiga, vilket gjorde att jag ställde fler följdfrågor. Andra informanter svarade utförligt och målade vilket resulterade i att jag fick styra in dem på nästa tema, för att inte komma ifrån syftet. Samtliga informanter levererade trots att längden varierade blev utfallet ungefär densamma gällande mängden information.

4.5 Intervjuguiden

Min intervjuguide var semistrukturerad och intervjufrågorna var formulerade som underförslag utifrån studiens syfte. Min tanke bakom utformandet av intervjuguiden var att intervjuerna skulle bli mer som diskussioner. Guiden delades upp tre delar enligt syftet. Första delen handlade om intrapsykiska, den andra om interpersonella och den tredje om strukturella frågor. Under genomförandet av intervjuerna kände jag mig väl förankrad i syftet och intervjuguiden fungerade som stöd så att jag kunde gå tillbaka och kontrollera att jag inte glömt något. Det blev ofta en avspänd atmosfär under intervjuerna. Utformningen av intervjuerna inbjöd till att både jag och intervjupersonerna kunde ställa följdfrågor. Kvale och Brinkmann (2009) menar att intervjuguiden är en mer eller mindre strikt sammansättning av det manus som ska vara till grund för intervjun. Det väsentliga är att intervjuguiden täcker de mest grundläggande och centrala ämnena samt förslag till frågor som kan leda till andra öppningar och riktningar inom ämnesområdet. Följdfrågorna är därför viktiga och kräver uppmärksamhet genom aktivt lyssnande likväl som att behärska frågetekniken (Kvale & Brinkmann, 2009).

Intervjun startade med frågor om barndomen som även fungerade som en öppning. Mina frågor grundar sig på Kvale & Brinkman (2009) och var främst *inledande frågor*, såsom ”Kan du berätta om ditt första minne? Samt *uppföljningsfrågor* som är en upprepning av svaret och ger möjlighet för informanten att fortsätta sin berättelse. *Sonderande frågor* såsom ”Får jag be dig att utveckla detta? *Specificerade frågor* ,”Kan du ge ett annat exempel på det här intressanta du precis berättade?” *Direkta frågor* syftar till ”Har du någon gång råkat ut för fördomar, i så fall i vilken situation?”. Informanterna fick också vara tysta och tänka efter och få en liten välbehövlig paus, för att sedan fortsätta utveckla sina svar. Jag fick ibland hjälpa informanterna, och mig själv, tillbaka till ämnet om vi kom in på sidospår från syftet (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.6. Transkriptionen

Jag transkriberade materialet från bandinspelning till text i talspråksform, exakt vad som sades men utelämnade harklingar, suckar med mera. Det var ett mycket tidskrävande arbete. Genom att jag transkriberade själv så fanns en del av dynamiken av intervjuerna kvar i minnet och jag kunde nästan höra informanterna när jag sedan läste de utskrivna texterna. Själva transkriberingen av materialet var nödvändigt för mig för att det skulle kunna analyseras och tolkas. Samtliga av mina informanter var vältaliga och hade alla lätt för att berätta om sina upplevelser. Jag har utelämnat ljud för att jag inte ansett att det var nödvändigt för min analys och tolkning. Kvale och Brinkmann (2009) pekar på intervjun som en interaktion mellan två individer medan utskriften blir fixerad genom den skrivna formen.

Materialet blir mer lätthanterligt men en del av dynamiken försvinner. Att skriva ut texten är inte en enkelt utan en komplicerad och tolkande syssla. Den kvalitetsmässiga aspekten av den utskrivna intervjun är inte lika uppmärksammas som själva utförandet av intervjun (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.7 Analys och tolkning

När studien startade var planen att använda mig av den *deduktiva* analysmetoden. Den innebär i korthet enligt Larsson (2005) att man förstår materialet genom i förväg valda teoretiska perspektiv. Under själva genomförandet av intervjuerna upptäckte jag dock att studiens material var talande i sig och även till viss del skapade sin egen struktur genom gemensamma upplevelser. Samtidigt som det bjöd på andra upplevelser som också visade på komplexiteten i materialet. Min upplevelse blev då att om de enbart analyseras av de i förväg valda teoretiska perspektiven *queer* och *stigma* så skulle eventuellt delar av syftets komplexitet gått förlorad. Det gjorde att jag funderade på att byta till *den induktiva analysmetoden*. Men insåg i det här skedet att de teoretiska perspektiven delvis redan färgat mig och hela studien såhär långt. Larsson (2005) menar att den *induktiva analysmetoden* inom kvalitativ forskning har en grundläggande utgångspunkt genom att studera aktören med dess egna upplevelser, utan någon inblandning av teoretiska begrepp. Aktören kan även studeras genom ett eller flera i förväg valda teoretiska begrepp som forskaren låter sig styras av och kallas *deduktiv analysmetod*. Frågorna utformas då utifrån de teoretiska perspektiven som även fungerar som en teoretisk förståelse- och tolkningsmall (Larsson, 2005).

Analysmetoderna kan också kombineras genom en *abduktiv analysmetod* som jag ansåg var den passande metoden. Tanken bakom valet var att det skulle göra materialet rättvisa genom att inte enbart se det genom de teoretiska perspektiven, utan även låta materialet styra genom denna växling. Enligt Larsson (2005) rekommenderas det även inom metodlitteraturen att kombinera båda metoder med att förena de induktiva och deduktiva vägarna för att inhämta kunskap genom, i samma studie. De har inspirerats av två kunskapsteoretiska vägar; empirism och induktion och fungerar tillsammans som en gyllene medelväg i det kvalitativa kunskapsbyggandet. Den *abduktiva analysmetoden* har både sin utgångspunkt och används genom att växla mellan empiri och teori. Det betyder för forskningsprocessen att de båda kommer påverka varandra genom denna växling. Det riktas även viss kritik mot helt induktiva metoder genom att verkligheten ändå antas filtreras av någon form av teoretiska perspektiv (Larsson, 2005).

Under det tidskrävande arbete som utskrivningen av intervjuerna innebar för mig började jag även reflektera över vad som sagts under dem. Vid själva genomförandet av intervjuerna var jag allt för upptagen med att ställa följdfrågor och lyssna till respondenternas berättelser. När utskrivningen sedan var klar läste jag igenom allt material två gånger för att få en bild av helheten. Enligt Kvale (1997) börjar analysen redan vid transkriberingen och vid analyser av

kvalitativa intervjuer är viktigt att materialet läses minst en gång för att skaffa sig en allmän förståelse (Kvale, 1997). Jag strukturerade därefter upp materialet genom att dela in återkommande upplevelser till fem olika teman. De fungerade genom att skapa en struktur inför analys och tolkning. För att kunna gå tillbaka och studera temat som en del, för att sedan växla och gå tillbaka och studera uppsatsen som helhet.

Gilje och Grimen (1992) beskriver den hermeneutiska cirkeln genom ständiga växlingar mellan delar och helhet där förförståelsen är nödvändig för att öka kunskapen. Helhetens tolkning är beroende av hur delen tolkas vilken i sin tur kommer påverka hur helheten sedan tolkas nästa gång och så vidare. (Gilje & Grimen, 1992). När man tillämpar tolkningen i praktiken så stannar tolkaren upp när den kommer fram till en sannolik, valid och sammanhängande inre tillfredsställelse (Kvale, 1997). Turén (2007) menar att det därför finns en nyckfullhet i att tolkaren är sitt eget tolkningsredskap, för att tolkningen alltid blir beroende av tolkarens tidigare upplevelser och förförståelse, samt den kulturella kontexten tolkaren befinner sig inom. Hermeneutiken handlar om inkännande och tolkande med empatin som redskap och används genom sin tolkningsförmåga till förståelse (Turén, 2007).

4.8 Validitet, Reliabilitet och Generaliserbarhet

Kvale (1997) menar att validitet, reliabilitet och generaliserbarhet inom dagens samhällsforskning har en stadig position som någon slags ”helig” triangel.

Validitet är enligt Thurén (2007) när den empiriska mätningen utförs korrekt. I studien användes intervjuer som mätinstrument och resultatet kan varken bli rätt eller fel genom att det bestod av informanternas egna upplevelser. Larsson (2005) menar att det är mycket viktigt att undersöka det som ska undersökas enligt syftet. Svenning (2003) menar att det finns en skillnad mellan inre och yttre validitet. Den inre validiteten är lättare att uppnå genom kvalitativa studier än i kvantitativa studier och handlar om hur upplägget är av själva studien; genom de olika delar som ingår i och kopplingen mellan teoretiska perspektiv och med empirin som används. Det handlar också om att forskaren undersöker den rätta målgruppen för syftet och att de korrekta mätinstrumenten används för att få rätt resultat. Den yttre validiteten är studiens helhet och dess möjlighet till att dra allmängiltiga slutsatser utifrån den. Det kan röra sig om att utifrån sin urvalsgrupp kunna utvidga slutsatserna till att omfatta ett större urvalsunderlag än i den egna studien. Den yttre kan vara svår att uppnå därför används den med stor försiktighet inom kvalitativa studier (Svenning, 2003). Min studie har troligen en hög inre validitet genom det abduktiva förhållningssättet, som bestod av att växla mellan studiens teoretiska perspektiv samtidigt som slutsatser dragits från materialet

Enligt Thurén (2007) innebär reliabiliteten att mätningarna är utförda på ett tillförlitligt sätt. Genom att inte påverka mina informanter så resulterar det i att deras svar har skapat en viss reliabilitet. Utförandet och svaren vid intervjuerna formar slutresultatet då den kvalitativa studien alltid märks av subjektiviteten Kvale och Brinkmann (2009). Exempelvis påverkar

subjektiviteten att de tio respondenter som intervjuades av mig istället skulle intervjuas av någon annan så är det knappast troligt att vi skulle få exakt samma resultat. Men troligtvis skulle vi hitta flera gemensamma nämnare som återkom i svaren beroende på hur korrekt intervjun utförts. Kvale (1997) anser att det i kvalitativa undersökningar är omöjligt att få en hög reliabilitet för att urvalet består av för få informanter för att tillfredställande kunna mäta det.

För att kunna generalisera krävs det att tillvägagångssättet kan appliceras i andra kontexter, personer och eller grupper. I och med möjligheten till detta ökar studiens tillförlitlighet. Det är dock svårt att generalisera inom kvalitativ forskning på grund av det ofta låga deltagarantalet. (Kvale & Brinkmann, 2009). Att generalisera talar därför mina informanter och mitt syftes komplexitet emot, genom att det inte direkt eftersökts att generalisera utan att exemplifiera och illustrera genom informanternas upplevelser. De generaliseringar som ändå görs i min studie kallas enligt Kvale och Brinkmann (2009) för analytiska generaliseringar. Det betyder att en noggrann bedömning görs genom att undersöka vilka likheter respektive olikheter som eventuellt finns i materialet (Kvale & Brinkmann, 2009). De generaliseringar som utförs i studien handlar främst om eventuella olikheter mellan könen. När dessa undersöks blir det viktigt att eventuellt hitta gemensamma nämnare, till exempel ifall vissa problem enbart förekommer hos de manliga informanterna, för att på så vis kunna dra slutsatser utifrån syftet

4.9 Forskningsetiska principer

Enligt Thomassen (2007) bör forskaren vara aktsam och eftertänksam genom att göra skillnad mellan fakta och värderingar. Därför bör denne vara på sin vakt och söka efter objektivitet i alla lägen. Via inre reflektioner anser jag att förhållningsätt som användes av mig var objektivt till materialitet. För att få tillgång till både praktiska och teoretiska verktyg använde jag mig av *vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer* inför studien. De är uppdelade i fyra olika teman; *informationskravet*, *konfidentialitetskravet*, *samtyckeskravet* och *nyttjandekravet* (www.vr.se)

I studien valde jag bort att använda blanketter angående tystnadsplikt, anonymitet, samtyckeskrav och nyttjanderätt genom att det stod i förfrågan/informationsbrevet (se bilaga 1). Vid användning av ytterligare blanketter så resonerade jag att stämningen kan ha blivit överdrivet formell, vid intervjutillfällena som utfördes i lugna cafémiljöer. Inför varje intervjutillfälle gavs muntlig information som fungerade som en komplettering till informationsbrevet och även som en öppning av intervjun.

Informationskravet innebär att forskaren upplyser och ger information om studies syfte och frågeställning, vad de skall användas till och hur den blir offentligt. Även att den eventuella medverkan av informanten är frivillig och när som helst kan avbrytas (www.vr.se). Informanterna fick också information att de när som helst kunde kontakta mig om de hade några övriga frågor eller vill avbryta sin medverkan.

Konfidentialitetskravet innebär att fullständig anonymitet garanteras för intervjupersonerna och att allt insamlat förvaras där det endast är tillgängligt för mig. Det garanteras även att deras identiteter hålls hemliga under bearbetningen av materialet och att de inte röjs av det färdiga resultatet (www.vr.se) Jag var noga med att ej spara informanternas namn någonstans ifall bandspelaren eller det transkriberade materialet skulle komma bort.

Samtyckeskravet innebär att studien är frivillig och att informanterna själva kan välja att avbryta sin medverkan när de vill utan att behöva ha någon speciell anledning. (www.vr.se) Enligt Kvale (1997) innebär samtyckeskravet att ge information om studiens syfte i sin helhet, om eventuella risker samt om eventuella fördelar som kan finnas genom deltagandet.

Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet enbart får användas för forskningsändamål. De uppgifter informanterna lämnar kan och får aldrig utnyttjas eller på något sätt användas för beslut eller åtgärder som rör dem som enskilda individer (www.vr.se).

5. Resultat och analys

I följande kapitel presenteras resultat, analys och tolkning. Det sker genom de fem teman som vuxit fram ur bearbetningen av det empiriska materialet. Förståelsen kring undersökningsfenomenet har vuxit fram genom samspel mellan empiri, teori och tidigare forskning. Resultaten kommer även förstärkas med både intervjuer och tidigare forskning för att exemplifiera. Redovisningen kommer ske genom att de mest förekommande svarsalternativen figurerar i början av varje tema, för att sedan i fallande skala, redovisa de mindre förekommande.

Valet att inte numrera eller ge Intervjupersonerna fiktiva namn, i resultatredovisningen, var för att de inte skulle kunna följas och jämföras. Anonymiteten kan då eventuellt röjas. Genom att utomstående eventuellt kan känna igen och identifiera informanterna genom deras speciella och personliga upplevelser. Dessutom skulle det inte fyllt någon funktion, inför studiens syfte eftersom att det var informanternas upplevelser av att passera som efterfrågades.

5.1 Att vara det andra könet

5.1.1 Som barn

”När jag var riktigt liten tänkte jag inte så mycket på min kropp eller på vem jag var, utan jag bara var den jag var eller vad jag gjorde, jag var en pojkflicka”.

Ofta minns vi inte när eller hur vi blev medvetna om vårt upplevda kön, den så kallade könsidentiteten. Det beror på att de flesta personers upplevelser av den vanligtvis är densamma som det biologiska könet. Omgivningen har ofta redan från vi var små barn uppmuntrat oss till att göra speciella handlingar som överstämmer med förväntningarna till vårt biologiska kön. Ambjörnsson (2006) kallar dessa för performativa handlingar. De flesta personers genus överensstämmer med det som förväntas till respektive biologiska könet. Könsidentiteten blev vi därför ofta medvetna om redan som små barn genom att omgivningen och sedan vi själva identifierade oss genom skillnader och likheter med att vara pojke eller flicka. Carlsson (2001) menar att även små barn infogar sig själva till det förväntade genuset utan att vara speciellt medvetna om sina könsorgan. Majoriteten av mina intervjuer hade tidiga minnen av dessa frågor och genom att de ofta känt sig annorlunda i barndomen. Vanligen med känslan av att något inte stämde med dem, och de mindes ofta att det var en speciell händelse som gjorde att de blev medvetna om att det de gjorde var fel. Det var då antingen föräldrarna och eller personer från förskolemiljö som gjorde dem medvetna om detta.

” När jag var 3-4 år, inträffade en händelse som sedan har följt med mig genom livet. Jag var på dagis, killarna brukade stå för sig själva och även tjejerna. Killarna brukade skrika - vi är bäst ingen protest. Jag stod alltid med killarna tills det en dag kom en fröken och sa; att du får inte stå med killarna utan du ska stå med tjejerna. Jag minns väldigt strakt att jag blev ledsen och arg. Jag förstod inte alls hur hon kunde säga så, jag kände ingen samhörighet med tjejerna. Då var man ju någonting men jag förstod inte vad det var, bara trots att jag var så liten så förstod jag på något sätt att detta inte var okej.”

Intervjupersonerna beskrev ungefärliga situationer som den ovan som svåra att förstå vad och varför de gjorde för fel. En del fortsatte att leka som de ville i smyg, trots omgivningens misstycande. När informanterna diskuterar barndomen och dessa händelser, beskriver de att de identifierade sig med det motsatta biologiska könet, men också tidigt eller lite senare lärde sig att identifikationen var fel för att när de blev lite äldre förstod de varför.

Intervjupersonerna berättar även att deras genusbeteende i barndomen ibland skapade förvirring hos föräldrar och eller hos förskolepersonal. Reaktionen blev att försöka infoga barnet i det förväntade genuset; ofta genom uppmuntran när det gjorde rätt upprepningar genom att till exempel leka med rätt leksaker som förväntades till det biologiska könet. Eller genom att säga åt eller ignorera barnet när de performativa handlingarna inte gjordes enligt förväntningarna till det biologiska könet. Vanligtvis kände intervjupersonerna till en början motstånd mot detta. Några vägrade. Enligt Butler (2004) krävs det flera performativa handlingar för att könet ska göras trovärdigt och omgivningen uppmuntrar om de görs enligt förväntningarna och ignorerar eller straffar om de går emot.

Några informanter berättar att de som barn blev tagna och bekräftade som könet de identifierade sig med och såg ut som men inte var deras biologiska kön. För dem blev både bekräftande och naturligt att tro att de var det kön de passerade som. *”Nästan alltid som barn passerade jag som tjej. Jag blev väldigt smickrad av detta. Mamma blev irriterad. Det har jag inte tänkt på innan. Vid ett tillfälle fick jag dra i ett snöre, då fick man en hårtofs om man var tjej – men då sa mamma att jag var en kille. Då blev jag arg på henne.”*

Händelser som den ovan kunde göra dem medvetna om förväntningarna till det genus som förväntades till deras biologiska kön. Ofta stred det mot deras känsla av sig själva. Omgivningens förväntningar på grund av att intervjupersonerna inte såg ut som sitt biologiska kön och att beteendet inte överensstämde med det som förväntades tillhöra genuset kunde uppröra. Butler (2004) menar att förvirringen skapas genom att barnet inte på ovanstående vis finner sig inom den heterosexuella matrisen. Ett annat exempel på att inte infinna sig i den heterosexuella matrisen menar Rosenberg (2005) genom att redan små pojkar provande av kvinnokläder anses provocerande. Med klädernas hjälp skiljs de kulturellt accepterade könen mellan män och kvinnor åt, vilket fyller en viktig funktion. Inga

oklarheter i könstillhörigheten får förekomma för att det kan skapa osäkerhet och aggressivitet (Rosenberg, 2005).

Några informanter upplevde mer frihet i barndomen genom att de fick se ut, vara och leka med vilka leksaker de ville. De mindes ofta att de identifierade sig med det motsatta biologiska könet genom att de ansåg sig vara det. Ifall omgivningen försökte tillrättavisa dem kunde de ibland säga ifrån. Till exempel berättade en intervjuperson: *”Min familj har alltid varit väldigt bra, till exempel om jag lekt med något som var typiskt för det könet jag inte förväntades att vara. Har jag till exempel lekt med en bil så har jag alltid fått göra det, ingen har försökt ta den ifrån mig. Har jag velat ha speciella kläder, så har jag fått se ut som en kille och ha killkläder, jag ville inte ha klänning jag ville ha shorts och kort är. Det fick jag med av mina föräldrar. Men sen så lärde man sig från skolåldern – att så är det inte”*.

5.1.2 Under puberteten och tonår

”Jag hade aldrig tänkt på att jag var tjej före puberteten, jag och min bror spelade alltid fotboll – det var det enda vi gjorde.”

Under puberteten och i början av tonåren upplevde majoriteten av informanterna stora sociala och biologiska förändringar. De som inte uppfattat sig vara annorlunda i barndomen gjorde det nu. Kroppen förändrades genom hormoner, ofta till intervjupersonernas fasa. Det gjorde dem mer könstypiska genom att likna det vuxna biologiska könet. Sociala förändringar skedde genom att omgivningen satte press på dem att börja bete sig som det förväntade genus till respektive biologiska kön. De som upplevt sin barndom relativt fri från genusroller förväntades nu också anpassa sig. Pojkflickorna förväntas nu bete sig som kvinnligt och de feminina pojkarna som män. Alla fick det nu svårare. Det var inte många som under denna period visste att de var transsexuella. Men tankar fanns hos de flesta om att de var annorlunda. De flesta hade funderingar över sin könsidentitet och resonemangen kunde låta så här: *”När jag var 17 år, så förstod jag att man kunde göra något åt det och att det var en könskorrigering jag faktiskt ville göra. I slutet av högstadiet började jag sluta låtsas vara den jag var, jag var ändå utsatt i skolan så jag resonerade att jag nu kunde lika gärna vara den jag var.”*

Majoriteten av intervjupersonerna upplevde skolan under puberteten och tonåren som en extra kravfylld plats. En del kände sig även bevakade där, särskilt ifall de märkbart avvek från normen. Några få informanter hade positiva erfarenheter av skolan de upplevde att de passerade och kände sig accepterade. Flera informanter beskrev att de försökte leva som det genus som förväntades vara kopplat till det biologiska könet. Trots att det ofta kändes fel och stred mot deras känsla. Anpassningen gjordes ofta av oro för att slippa bli mobbade, utfrysta och eller råka ut för fysiskt våld. Anpassningen gick till genom att uppträda på det sätt som förväntades av dem. De fick dölja vissa egenskaper som ansågs vara misskrediterande av

omgivningen: ” När jag kom upp på högstadiet ville jag vara som alla andra. För att vara som alla andra försökte jag vara tjej- jag hade en uberfeminin period. Jag mådde dåligt och utvecklade anorexi under högstadiet. Det var ganska illa och jag försökte ett tag till att vara tjej men sedan gick det inte mer ”

Flera av intervjupersonerna hade ungefär samma erfarenheter som ovanstående citat och beskrevs som en roll, ibland en falsk roll. En falsk roll är enligt Goffmans (1971) beskrivning när någon tvingas eller väljer att dölja information om sig själv, för att på så vis klara sig undan de stigmatiserande egenskaperna som annars skulle medfölja med att vara öppen med den sociala informationen. Respondenterna som upplevde att de levde i en falsk roll försöka följa den *heterosexuella matrisen* genom att koppla det förväntade genuset till det biologiska könet. Informanterna kände sig under perioden ofta avvikande på insidan för att de försökte vara på ett annat vis än deras känsla ville. De drog sig ibland undan och kunde ha svårt att umgås med andra. Det kunde vara för att intervjupersonerna dolde delar av sig själva, som de ibland inte visste riktigt exakt vad det var. Goffman (1971) benämner *de stigmatiserande egenskaperna* som är mer osynliga för omgivningen för misskreditabla.

En del av intervjupersonerna valde att inte dölja att de var annorlunda från normen och var istället öppna med de egenskaper som kunde anses vara stigmatiserande. Det kunde vara att inte infoga sig i det förväntade genuset eller ha ett mer könsneutralt genus. Då fick de möta omgivningens fördomar. Intervjupersonerna kunde få vinster genom att vara öppna genom att få vara sig själva och slippa låsas. Goffman (1971) kallar de stigmatiserande egenskaperna för misskrediterade när de tydligt upplyser omgivningen om att de finns.

”Jag har alltid upplevt skoltiden som mycket kravfylld, att systemet och strukturen på min skola har varit föråldrat. Även krav på en som person. Jag brukar alltid tänka att efter studenten så släpptes många krav, då kunde jag vara mig själv mer och välja mitt umgänge, även många konventioner släpptes. Man hade nu en möjlighet att själv välja sammanhang. Jag har aldrig försökt leva som kille eller i någon manlig roll, maskulinitet har jag aldrig eftersträvat. Det finns ju alltid tider när jag var tvungen att anpassa mig mer. Det gjorde jag under skoltiden. Jag hade kortare hår, aldrig klänning, alltid byxor. Men jag levde i okunskap i en värld där det ej fanns kunskap om de binära könen. Plötsligt efter studenten kunde jag stajla mig som jag ville, jag kunde omge mig människor som jag gillade och accepterade mig. Det var i en annan valfrihet”.

5.1.3 Som vuxen

Ofta när informanterna socialt började leva som sitt upplevda kön skedde detta efter studenten eller under början av tjugårsåldern. Det var även då de kom i underfund med att de var transsexuella, till exempel uttryckte sig en informant hur det kunde gå till såhär: *”Ett unikt fall kan man säga att jag är, plötsligt för 1,5 år sedan så sa det poff. Helt plötsligt*

upptäckte att något med könsidentiteten inte stämde hos mig. Jag visste inte exakt vad som var fel innan? Inte att det just var så att jag var transsexuell? Har tidigare känt att man inte passat in.”

Intervjupersonerna var vanligtvis osäkra för hur det skulle mottagas i början med sitt nya sociala kön. Några av intervjupersonerna beskriver det som att det ibland existerar en avvikelse mellan deras yttre och hur de uppfattade sig själva genom könsidentiteten. Majoriteten av informanterna ville gärna att könsidentiteten skulle uppfattas som manlig eller kvinnlig, och menade de att det var viktigt för att passera. Flertalet beskrev att könsidentiteten påverkades positivt genom att de passerade. De beskrev att de kände sig tryggare när de socialt levde genom sin upplevda könsidentitet efter en tid.

”Ibland kan jag få höra av min vän – det där är inte manligt, men jag känner mig ändå så trygg i mig själv och min grabbighet, så det spelar ingen roll! Det spelar ingen roll vad som är manligt för mig. I början var det mer viktigt, men mer för att övertyga andra kanske och för att förankra detta i sig själv vem man är och sin läggning och identitet. Det var jobbigt att vara tjejen som inte var tjej som skulle dölja det. Men nu när man är killen som är kille så är det så skönt och det blev en sorts identitetssökande. Könet är bara en identitet men kanske den största av alla”.

Nästan samtliga av mina intervjupersoner delar erfarenheten att ha levt som sitt biologiska kön och eller passerat som det under en tidigare period tidigare i livet. Det har givit dem en annorlunda erfarenhet. Även om de aldrig känt sig hemma i sitt biologiska kön eller med det förväntade genuset. Några informanter upplever sig inte att passera i alla situationer och kopplades ihop med fysiska aspekter som gjorde det att det var svårt. Informanterna berättade att de diskriminerades och utestängdes en del från sociala situationer: *”Det kan vara tufft när man möter unga killar. De kunde stå och peka och säga det kommer en transvestit, de skrattar och gapar. Jag frågade dem sedan om de hade problem, och då försökte jag förklara för dem. Men sådana människor går det ej att prata med, de har redan bestämt sig. Men att fråga dem så om de hade problem, skulle jag aldrig ha vågat fråga dem i början av processen, men man känner sig tryggare och självsäkrare”.* Butler (2004) menar att inga oklarheter får existera genom hur genus kopplas med det biologiska könet. När den inte stämmer får informanterna problem genom de misskrediterande egenskaperna för omgivningen genom att den heterosexuella matrisen inte följs.

5.1.4 Skillnader mellan hur transsexuella män respektive transsexuella kvinnor passerar

De transsexuella männen upplevde sin barndom mer positivt än de transsexuella kvinnorna. De transsexuella männen uppfattades även ofta som ”pojkflickor” i barndomen, vilket inte de

transsexuella kvinnorna har någon motsvarighet till. Landén (1999) menar att skillnader mellan de båda grupperna kan vara att de transsexuella männen uppfattas som ”pojkflickor” i barndomen, och i större utsträckning tillåts klä sig och leka med det manliga genuset. Detta kan enligt (Kroon, 2001) bero på att maskulinitet är normen och anses vara det naturliga, samt värderas högre än femininitet. I puberteten får båda grupperna problem genom att det blir tydligare att könsidentiteten inte stämmer med den som förväntas till det biologiska könet. I vuxen ålder fortsätter de transsexuella männen att ha det betydligt enklare än transsexuella kvinnorna. Kroon (2001) menar att detta kan bero på att de förstnämnda har det enklare att koppla det förväntade manliga genuset till sin upplevda könsidentitet. Genom att den manliga könsidentiteten är att enklare att anpassa sig till än till den kvinnliga (Kroon, 2001).

5.1.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis var det andra i intervjupersonernas barndom som gjorde dem medvetna om att de var annorlunda redan då. Några upplevde att de passerade som sitt motsatta biologiska kön som barn. Omgivningen tillrättavisade dem då. Det förstärktes under puberteten och tonåren. Omgivningen satte nu mer press genom att det förväntade genuset skulle överensstämma med det biologiska könet. Skoltiden särskilt från elva års ålder ungefär beskrevs som en extra svår period av flertalet; genom upplevelser som mobbing och utanförskap. Flera av informanterna levde som det genus som förväntades av dem, en del genom mer könsneutrala uttryck och några genom sin upplevda könsidentitet. Omgivningens bemötande, genom hur väl informanterna passerar var en viktig positiv upplevelse av könsidentiteten. I vuxen ålder började sedan många socialt leva som sitt upplevda kön.

5. 2 Att göras till sitt kön

För att få genomgå könskorrigering måste *diagnosen* transsexualism ställas; vilket sker genom ett tvärvetenskapligt utredningsteam som lyder under socialstyrelsen. Diagnosen fungerar som en nyckel för att påbörja, främst den fysiska förvandlingen, genom att med hormonbehandling och olika operationer få kroppen att efterlikna den upplevda könsidentiteten. Butler (2004) menar att tillståndet transsexualism klassas som psykopatologiskt, och diagnosen (transsexualism) måste ställas för att få börja den könskorregerande behandlingen, vilken ofta slutar med operation. Hon menar att det tvingar in transsexuella i den psykiatriska och medicinska vården, vilket av vissa kan upplevas vara kränkande: ” *Samhället har sån makt i utredningsfasen, genom att sätta allt sitt hopp till en psykiater trots att jag är myndig. Men jag tänkte att det skulle bli så skönt att få det gjort. Jag ville bara få det överstökat och var så ung vid den tiden, jag hade inte hunnit reflektera.*”

5.2.1 Statens, socialstyrelsens och utredningsteamets roll

Informanterna beskrev att utredningsteamet hade stor makt över deras liv. Vanligen genom kombinationen av att både känna trygghet och vara kontrollerad genom teamet. De som hade mer negativa upplevelser av utredningsteamet, kände sig mer bevakade, än de som hade positiva erfarenheter. De sistnämnda upplevde att de nästan alltid passerade. De som inte gjorde det kände sig mer övervakade av utredningsteamet, för hur de skulle bete sig genom att uttrycka deras könsidentitet - genom att det efterfrågar ett visst manligt respektive kvinnligt beteende. Ambjörnsson (2006) menar att de normer, lagar, strukturer, handlingar, attityder och vilka typer av relationer som är godkända fungerar genom att upprätthålla heteronormen. Det heteronormativa framstår även som det essentiella och samtidigt den högsta formen att leva inom, som på alla sätt bör eftersträvas. Butler (2004) menar att transsexuella tvingas anpassa sig till samhällets rådande uppfattningar om vad manligt och kvinnligt är för att få korrigerat sina kroppar. Efter det tvingas de följa mallen som man respektive kvinna för att passera. Bergström (2007) menar att den psykiatriska vården av transsexuella i vårt land bygger på behandlingen av kön som två poler.

”Man har inget val, man måste underkasta sig samhället; myndigheter och läkare. En läkare och psykolog ska i vanliga fall ge mig vård, de är statens förlängda arm. Hela utredningen är en situation som påverkar mig negativt av kontroll och makt aspekten. Övervakningsaspekten är påfrestande, det görs en bedömning hur kvinnlig man är. Så man får fixa sig. Utredningsteamet skriver till exempel kvinnlig eller androgyn framtoning i journalen efter varje besök. De vill ha en viss typ av kvinnlighet. En sorts berättelse och en mall tvingas fram, läkarvetenskapens egna föreställningar projiceras. Men den kan även vara ett sätt att möta förståelse”.

Intervjupersonerna berättar att när diagnosen är ställd, vilket brukar ta minst ett år, fortsätter individen att gå i utredningsteamet under hela korrigeringsprocessen, som omfattar minst ett år till. Transitionen innebär också att socialt börja leva som den upplevda könsidentiteten, i minst ett år, för att se om individen klarar de psykiska påfrestningar det ofta innebär. Intervjupersoner levde alla socialt genom sin upplevda könsidentitet vid intervjuerna, oavsett var de befann sig i könskorrigeringen. De beskrev även den sociala fasen som den viktigaste och största. Schrock, Boyd & Leaf (2007) berättar att transsexuella går igenom en fas som ofta beskrivs som en passage - från det ena könet till det andra. För att förhoppningsvis börja passera som den upplevda könsidentiteten. Goffman (1971) beskriver processen, från det ena till det andra, genom tre olika faser; anpassning/inläring, passagen och slutligen när individen passerar. Han kallar ”faserna” för *rit the passage*. Majoriteten av informanterna var under upptäckten inne i perioder av nedstämdhet och depression för att sedan påbörja könskorrigeringen då de var övertygade att de ville leva som sitt upplevda kön. Drömmen om

det beskrevs ofta vara så starkt att det fick dem att våga ta steget att socialt börja leva som sitt själsliga kön. Fenomenet beskrevs ofta på likande vis: *"Det finns inte så mycket val att inte börja leva som man, det handlade om att överleva eller inte överleva för mig. Jag skulle inte överleva om jag var tvungen att leva som kvinna."* Intervjupersonerna berättade att de både medvetet och omedvetet passerade till en början, och att detta vanligtvis var välplanerat och genomtänkt. För en del av informanterna gick passagen väldigt långsamt genom att sakta ändra sin könsroll. Andra levde könsneutralt i några år för att sedan ta steget och byta genus. Några informanter reste bort till andra städer och agerade där som den nya könsrollen. Det kvinnliga genuset upplevdes vara svårare att experimentera och drog till sig mer negativ uppmärksamhet än det manliga gjorde. Passagen påverkades också mycket av omgivningens reaktioner och det eventuella stödet, Enligt Leaf m.fl. (2007) är passagen något som transexuella både ser fram emot och fruktar. Rädsla och nervositet kan ge individen svårigheter att passera genom att avslöja individens biologiska kön. Vardagssituationer, till exempel att tala i telefon, kunde bli problematiska när informanterna befann sig i passagen och det kunde göra så att de inte passerade. Intervjupersonerna menade att rösten var viktig och ibland fungerade som en avgörande faktor under passagen för att börja passera. Det var därför viktigt att lära sig använda den så att den skulle överensstämma med den nya könsrollen. Spade (2007) beskriver att den transexuella kvinnan eller mannen ofta får problem i vardagliga situationer under passagen, exempelvis får individen byta kön flera gånger om dagen, beroende var och med vem hon är med. Mina informanter som var eller varit med om detta upplevde som mycket krångligt och psykiskt påfrestande.

" Under utredningen kunde jag ibland leva som tjej och kille. Mest i form av rädsla så kunde jag även presentera mig som mitt gamla tjejnamn. Sedan blev det ungefär 50,50 tjej och kille. Sedan med hormonerna och den mörkare rösten, då började jag leva som kille fullt ut. Sedan har jag haft tur, hade inga bröst innan. Jag kunde bara ha sporttopp och en stor t-shirt. Och efter bröstoperationen så steg mitt självförtroende. Och bulan i brallan hahah – men jag har ganska stora byxor så jag vet inte hur det är för mig. Jag hade rundare ansikte förut, nu är det kantigare och med mer hårväxt. Näsan kan få lite mer brosk med."

Ifall teamet kommer fram till att individen inte är transsexuell, blir det mycket svårt att genomföra könskorregeringsprocessen på egen hand. Det innebär även stora risker, med till exempel oseriösa kirurgiska ingrepp, ofta utomlands. Några av mina intervjupersoner startade sin transition genom att äta hormoner som de köpt själva på egen hand. Det kan innebära vissa risker; genom att det kan vara svårt att få rätt dos utan kontroller hos sjukvården. Enligt Landen (1999) kan transexuella ibland självmedicinera sig med hormoner för att närma sig sin upplevda könsidentitet. Samtliga av de berörda intervjupersonerna fortsatte sedan könskorrigeringen i något av de statliga utredningsteamerna i Sverige. De berörda berättade även att det är inte speciellt ovanligt att transsexuella börjar äta hormoner innan diagnosen

ställt. Samtliga av intervjupersonerna beskrev att rösten var viktig för att passera: *”Jag har gjort min egen röstträning själv och jag äter halvolagliga hormoner från internet. Man kan säga att jag har kommit en bra bit själv i transitionen.”* Utredningsteamet erbjöd, beroende på var i landet personerna remisser till en logoped för att lära sig använda rösten på ”rätt sätt” för att passera. En del av dem tyckte att det gav resultat, andra att den var heteronormativ, några att den var rätt så onödig. Någon beskrev att rösten kunde låta tillgjord efteråt, som en *”smurfröst”*

De transexuella männen i studien genomgick eller skulle genomgå bröstamputation. Samtliga av dem upplevde, eller längtade efter befrielsen av att vara utan bröstet. De hade även valt, eller skulle välja bort peniskonstruktion. De ansåg inte att den fyllde någon bra funktion och ”fallosen” som konstruerades av en bit av magen eller armen också kunde se underlig ut. Hos transexuella kvinnor formas en vagina, som enligt de informanter som genomgått ingreppet, nästan blir identisk med biologiska kvinnors könsorgan. De förstörde också ofta bysten, för de kvinnliga hormonerna vanligen inte ger så stor effekt på den. Operationerna intervjupersonerna genomgick för att få deras kroppar att överstämja med den upplevda könsidentiteten underlättade för dem att börja passera. De upplevde frihet genom att kroppsdelar som bröstet och ”bulan” inte behövde döljas. Men kraven på att uttrycka sin kvinnlighet eller manlighet upplevdes även vara efterfrågade genom olika normer från utredningsteamet och i förlängningen från samhället. De upplevde även att det ställdes vissa förväntningar på dem att fullfölja transitionen, genom just respektive könskorrigering operationer. Danielsson (2009) menar att könsbyteskirurgin förstärker manligt och kvinnligt i samhället, och på det sättet förhindrar en förändring av synen av män och kvinnor. Bergström (2007) menar att det tas för givet att kroppen är gjord för att antingen vara man eller kvinna. Enligt Danielsson (2009) är önskan efter hormonterapi och kirurgi, inte bara ett resultat av en vädjan från transsexuellas sida, utan även av samhällets vilja att kontrollera då det krävs ett speciellt uppträdande av manligt respektive kvinnligt. Flera intervjupersoner upplever att tanken med ”hjälpen” att passera är dubbel.

” Tanken finns nog kvar att få folk att passera så bra som möjligt för att smälta in för som den officiella grejen är att de skall få livskvalitet, men det handlar om att normalisera. Att motverka queer. Det officiella är att bejaka människors livskvalitet. Min kurator utfärdar remisser till hårborttagning, och hon ifrågasätter det hela tiden. Ändå måste man foga sig till detta. Hon beter sig som en polis. Jag kan även känna att vissa delar känns okvinnliga även utan hår, men med eventuellt hår är det mycket värre. Detta visar hur paradoxalt det är i samhället hur man upplever sig som kvinnlig. Det kan bara jag eller individen göra. Då kan man skapa en konflikt genom att båda parterna tycker olika.”

5.2.2 Sterilisering och kastrering

För att genomgå det juridiska könsbytet krävs ett intyg som visar att individen är steriliserad och eller kastrerad. Det ska visas upp och godkännas vid en institution som kallas det rättsliga rådet, och lyder under socialstyrelsen. Informanterna beskriver att det juridiska könsbytet är viktigt för att passera i strukturella situationer och att de juridiskt vill räknas till samma kön som de anser sig vara. De som inte önskade genomgå samtliga könskorrigeringar ansåg därför att staten därför försökte kontrollera dem genom att försöka få dem att genomföra ingreppen. När de inte genomgick sterilisering/kastrering så fick de inte juridiskt byta kön. Staten tar därför på sig rollen enligt några av informanterna att bestämma när könskorrigeringen är avslutad: ”*det finns bara en mall att korrigera sig på, det finns ingen individuell anpassning.*” Intervjupersonerna berättar även att en del utredningsteam var emot detta som regleras av en svensk lag från 1972. Det får misskrediterande effekter på intervjupersonernas liv och vardag genom att personnummer och det juridiska könet inte stämmer överens med den upplevda könsidentiteten. Det handlar enbart om de transsexuella männen, som ofta inte ansåg sig ha en anledning att avlägsna deras inre könsorgan och på köpet förlora förmågan att biologisk kunna bli föräldrar i framtiden. Intervjupersonerna resonerade att det kan bero på att till exempel en gravid man mjukar upp könsrollerna för mycket. För de transsexuella kvinnorna var kastrering och sterilisering något de gjort eller skulle genomgå, när könsorganen opererades om till vaginor. Någon resonerade att om samhället sett annorlunda ut kanske hon valt att inte genomgå alla operationerna. Butler (2004) berättar att transexuella ofta får underkasta sig en kränkande behandling och menar att samhället normerar hur könen ska vara. Roen (2002) menar att efter den könskorrigerade operationen får individen tillbaka vissa rättigheter i samhället, främst genom det juridiska könsbytet. Ambjörnsson (2006) anser att samhället på så vis vill infoga transsexuella till dess heteronormativa förväntningar.

”Staten vill sterilisera och kastrera mig för att göra mig till man juridiskt sätt - det tänker jag inte gå med på. Det finns heller ingen forskning som visar att det är en förhöjd cancerrisk genom att ha kvar livmoder och äggstockar, de gör heller ingen skillnad för de mer eller mindre slås ut av den manliga hormonbehandlingen. Men jag tänker inte låta staten ta ifrån mig rätten att eventuellt bli förälder. De har de ingen rätt att göra, det är en idiotisk och kränkande lag. Den tänker jag aldrig underkasta mig. Kanske för att en gravid man i samhällets ögon skulle se suddiga ut könsrollerna. Så jag får finna mig i att gå runt med en sista udda siffra i mitt personnummer. Jag har i dagarna fått en kallelse till mottagningen av min läkare i utredningsteamet - de vill kanske påverka mig att plocka ut organen.”

5.2.3 Psykiatrisk eller somatisk diagnos

Intervjupersonerna diskuterar fördelar och nackdelar med att diagnosen är psykiatrisk respektive somatisk. Några av intervjupersonerna upplever att det är misskrediterande att vara patient inom psykiatrin eftersom att det förknippas med att vara psykisk sjuk. De argumenterar för att det är kroppen korrigeras, inte hjärnan. Enligt Danielsson (2009) kritiserar ofta att transsexualism är en psykiatrisk diagnos för att det jämförs med en psykisk störning. Butler (2004) menar att diagnosen bevarar den existerande genusordningen, och sjukdomsförklarar de transexuella tills de slutfört könskorrigeringen, tankar och åsikter om detta kunde vara: *”De flesta transexuella har en sjukdomshistoria inom psykiatrin (innan diagnosen transsexualism ställs), på grund av att de mått dåligt. Det är underligt att med kroppsliga operationer, och hormoner, på så sätt kan bota en psykiatrisk diagnos”*. Några intervjupersoner menar att genom att diagnosen är psykiatrisk, stillar den en viss nyfikenhet främst hos det naturvetenskapliga och medicinska forskningsfältet. Informanterna menar att det då inte blir fullt så intressant att söka efter den eventuella biologiska/fysiska orsaken i kroppen. Transsexualism får då vara den egna själsliga upplevelsen av könsidentiteten genom att det är kroppen, inte själen som inte stämmer. Landén (1999) menar att man fortfarande inte vet vad som orsakar transsexualism. Butler (2004) menar att den psykiatriska diagnosen kan vara stigmatiserande, men att den fyller en viktig funktion genom kraften till förändring. Någon hade likande åsikter som det exemplet: *”Jag tycker att den psykiska diagnosen är bra, den behövs för detta. Om det skulle vara en somatisk diagnos så kommer man tillbaka till att det är en kroppslig defekt.”*

5.2.4 Skillnader mellan transexuella män respektive kvinnor.

De transexuella männen ansåg att steriliseringen/kastreringen som krävdes för intyget till det juridiska könsbytet, var kränkande, genom kastreringen och eller steriliserade. De ansåg sig ofta inte ha någon anledning att genomgå det, och att ”fallosen” som skapades ofta såg underlig ut. För de transexuella kvinnorna i studien krävdes kastreringen genom att huden och delar av könsorganen återskapades till vagina, vanligtvis ville de också avlägsna ”fallosen” Trots att de transexuella männen genom det juridiska könsbytet, var de mer nöjda med utredningsteamet i sin helhet och kände sig även mindre övervakade av det än de transexuella kvinnorna gjorde. Kroon (2001) menar att det möjligen beror på att kvinnor har mindre spelrum i sin könsroll, till skillnad från män som har en betydligt vidare könsroll. Det bekräftar också att diagnosen och utredningsteamet speglar hur samhället styrs av heteronormativa värderingar, där män också står över kvinnor.

5.2.5 Sammanfattning

Staten fungerar genom diagnosens hjälp som en ”nyckel” för att låta informanterna genomföra transitionen . En återkommande uppfattning är att utredningsteamet har mycket makt och att den både fungerar som kontrollant och hjälpare. Informanterna upplever att även staten, inte bara dem själva, vill att korrigeringen ska leda till att de passerar i så stor utsträckning som möjligt. Fördelar med att diagnosen är psykiatrisk istället för somatiskt; är för att kroppen i större utsträckning lämnas i fred. Nackdelar med den psykiatriska diagnosen är att den upplevs som stigmatiserad. Informanterna menar att det genom könskorrigeringen är kroppen som förändras inte det psykiska tillståndet. Enligt lagen om sterilisering/kastrering tvingar staten intervjupersonerna att utföra detta för det juridiska könsbytet. En del intervjupersoner vägar underkasta sig detta och får därför inte juridiskt byta kön, men behåller förmågan att eventuellt kunna skaffa barn och slippa en onödig operation.

5.3 Att gilla läget

”Hur man tänker inför passerande har att göra med hur man känner inför sin historia. Har man en problematisk relation till det kön man fötts med så är det jobbigare att inte passera. Är man mer öppen så blir allting lättare med att vara trans så blir det inte ett så stort trauma. Men det beror mycket på mitt humör, för mig är det inget trauma att jag fötts som pojke. Kan tänka mig att det är det för andra, även fast de inte vill erkänna att det är så. Personligen är jag inte så berörd av det. Men det kan vara problematiskt. I vissa situationer. Det finns andra saker som är mer problematiska. Hur man behandlas till exempel som transsexuell kvinna av andra män i samhället.”

Temat beskriver intervjupersonernas upplevelser av sig själva, genom könsidentiteten. Som även på olika vis kunde påverkas av att vara öppen eller inte med transsexualiteten: *”Jag kan fortfarande oroas mig, men tänker inte lika mycket på det. Jag är i nuläget öppen för några i min utbildning och mina lärare vet.”* Informanterna berättade hur idealbilder fungerade som inspiration och mall för anpassningen till den nya könsrollen. Viljan och drömmen att leva i det genus som upplevdes som det rätta var stark och inspirerande och eller så fick frustrationen genom att leva i fel genus dem att ta steget att börja leva som det själsliga könet. Orsakerna som gjorde det möjligt för informanterna att eventuellt börja passera var delvis individuella. Genom att intervjupersonerna passerar så får de även bekräftelse att deras upplevda könsidentitet stämmer med det yttre.

5.3.1 Idealbilder

Några av informanterna diskuterar hur idealbilder påverkade anpassningen och hur det nya genuset skulle vara. De fungerade som förebilder och mallar för att förbereda sig för det sociala "könsbytet". De kom från olika håll, till exempel från syskon, media, reklam och personer ute på gatan. Intervjupersonerna beskrev hur idealbilderna kunde påverka dem genom hur de ville se ut, vilken stil de ville ha, hur de ville uttrycka sig genom kroppsspråk. Intervjupersonerna beskriver att deras nya genus innehöll mer frihet men tyvärr också andra krav än det tidigare genuset. Flera informanter jämförde detta med hur barn *socialiseras* in i de genus som förväntas hos pojkar och flickor. Bergström (2007) menar att samhället genomsyras av en heterokultur genom speciella normer och regler att leva efter för att inte uppfattas som avvikande. Det fungerar genom att upprätthålla heteronormen i samhället. Därför blir det viktigt att leva upp till idealbilderna som samhället förmedlar och rätta sig efter dem (Bergström, 2007)

"Jag hade många bilder hur jag ville bli till en början. Genom hur jag skulle föra mig, tankar om att inte skulle duga som kvinna. Jag längtade efter att kunna visa upp min vagina, att bli en heterosexuells killes sexfantasi, men det var den hemliga. Hur skall jag officiellt vara? Att så länge jag såg ut som en kvinna passerar jag och blir godtagen som kvinna. Jag hade flera typer, kickersbrud eller var jag damig. Men sen hade jag en till officiellt, att jag skulle vara vanlig gullig kvinna, kvinnor med en viss typ av handväska. Jag höll på att prova mig fram genom dessa klyssjor. Det blev viktigt för mig att gå igenom vissa typer av dessa trender, inte för att jag tyckte det var snyggt utan för att prova mig fram till vem jag var. Jag var väldigt kategoriserad. Jag tror transsexuella tjejer försöker sig på en stil för att komma ifrån pojken, sen från transsexualismen och få en identitet genom att komma in i tjejen. Så var det för mig i början."

5.3.2 Realistiska bilder

Intervjupersonerna berättar att en del saker var lustiga och krångliga i den nya genusrollen. Framst de förväntningar som medföljer det manliga och kvinnliga genuset. Exempelvis förundras några informanter över varför kvinnor ska vara tysta och ta mindre plats än män och att det verkligen var så enligt dem. När intervjupersonerna sedan lever i det genus som stämmer med deras könsidentitet och även passerar följer de i omgivningens ögon den heterosexuella matrisen. Några informanter berättar att de inte kan sluta oroa sig för att inte passera, genom att deras biologiska kön lyser igenom, trots att de passerar. Bergström (2007) menar att när någons kön är otydligt medför det ofta ett socialt stigma för individen som straffas för att inte följa samhällets uppdelning av könen. Roen (2002) menar att transexuella ofta börjar sitt nya liv i garderoben för att sedan passera som den upplevda könsidentiteten

och genom det gå in en annan garderob. Danielsson (2009) menar att ifall det kommer fram att individen fötts med ett biologisk kön så granskas det efter rester av det biologiska könet. Enligt Schrock, Boyd & Leaf (2007) finns det tyvärr inga garantier att personen skall passera efter transitionen är slutförd. Intervjupersonerna berättar att de i början var mer oroliga för att passera än idag. De kunde också försöka gömma sig vilket kunde generera i att de istället drog till sig mer uppmärksamhet. Efter en tid började de ofta känna en inre trygghet. Funderingar var att det kunde bero på erfarenheten och den positiva bekräftelsen de fick genom att passera. Så här kunde resonemangen se ut: *” Jag passerar som man eller kille nu känner jag. Det blir mer och mer naturligt för mig att passera som kille, bekvämt och känns lite grann som en lyx. Att inte behöva fundera så mycket ifall folk tittar på mig, jag tänkte ofta förr att de undrar om jag är en kille eller tjej. Nu tänker jag inte så mycket på det. Det kunde göra mig orolig. Men det viktigaste är att jag är trygg i mig själv”*

Rädslan för vad som kunde hända om de inte passerade minskade med tiden, men försvann ofta inte helt. De informanter som inte alltid passerade utsattes för tuffa prövningar som även kunde påverka synen på dem själva negativt. De hade då olika strategier för att bemöta de svårigheter som kunde uppstå. En del situationer kunde vara farliga. Intervjupersonerna upplevde även att de kunde känna sig granskade och beskrev att det till exempel var svårt att ”ha en dålig dag” genom att de ändå kände att de fick negativ uppmärksamhet. De kunde ofta resonera med sig själva att det förmodligen bara var de själva som kände sig granskade. Några tyckte att det var så jobbigt att de ibland undvek sociala situationer och istället isolerade sig. Kroon (2007) menar att vad någon gör när den möter en annan människa är att avgöra vilket kön den tillhör. En person med osäker könstillhörighet råkar därför ofta ut för nyfikna och arga blickar. Roen (2002) menar att inte passera som den upplevda könsidentiteten, gör individen sårbar genom att ständigt utsättas för psykiska och fysiska påfrestningar: *”Om jag inte passerar, då kan allt möjligt hända. Man kan bli sexualiserad på ett väldigt tydligt och osmakligt sätt och eller att det kommer glåpord, samt att man även kan bli hotad.”*

Majoriteten av intervjupersonerna menade att det är viktigt att vara tillfreds med sin transsexuella historia. Ibland gick spåren av det biologiska könet inte att suddas ut fullständigt. Det påverkade även den eventuella öppenheten och självkänslan negativt. Informanternas relation till deras biologiska kön kunde se mycket olika ut. Butler (2004) menar att kroppen skall vara offentlig och även tillhöra normen genom att tydligt visa om den är kvinna eller man. Paradoxalt är kroppen samtidigt vår privataste egendom. Transexuella straffas för att deras kroppar inte är normativa genom olika sociala stigman (Butler, 2004).

5.3.3 Att vara öppen

Några av mina informanter var helt eller delvis öppna med att de var transsexuella. Det berodde vanligtvis på med vem de var med och om situationerna krävde det enligt dem. De upplevde också att det var befriande att inte behöva ljuga eller dölja bitar av sina liv. Det kunde vara både frivilligt och ofrivilligt genom att vara öppen berodde på ifall de passerade eller inte. För om respondenterna inte passerade var de mer eller mindre tvungen att vara öppna. Enligt Goffman (1971) döljs inte de misskrediterande egenskaperna inför omgivningen genom att vara öppen. De blev på så vis förknippade med att vara transsexuell. Informanterna menade att genom att inte ha något att dölja så blev det mindre spänningar. Skammen som kunde uppstå i sociala situationer försvann genom att vara öppna. Intervjupersonerna upplevde ofta då att för mycket fokus riktades mot transsexualismen och mindre på deras personlighet. De kunde bli trötta och irriterade och kom på strategier och förhållningsätt för att reglera det. Men det kunde vara svårt när omgivningen var positivt och nyfiken samt kom med frågor, exempelvis kunde det bli ett samtalsämne vid möten med nya människor. Landén (1999) menar att allmänheten ofta visar ett stort intresse mot tillståndet vilket antas bero på att transsexualism väcker starka frågor om vår egen identitet genom vad det innebär att själsligt uppleva sig som det andra könet. Till exempel som nedanstående citat.

” Jag står ju för att jag är jag! Jag har inga skrupler att tala om mitt gamla liv, min bakgrund eller vad jag varit med om. Jag brukar kalla mig själv för transsexuell som ett statement, för att det finns ett sådant. Det brukar jag göra som ett politiskt statement, för att jag märker att vi så gärna vill vara de här kvinnorna eller männen som vi byter till, som att vi ljuger för oss själva.”

5.3.4 Att inte vara öppen

Genom att inte vara öppen måste respondenterna passera i stor utsträckning. Några informanter valde att hemlighålla sin transsexualism, utom för sina föräldrar och eventuella partners. Orsaker till det var att inte behöva förklara sitt tillstånd för omgivningen gång på gång. Några ansåg att utomstående inte hade något att göra med deras ”hemlighet”, till exempel:

”Jag berättar inte alls - har inget behov av det - Jag vill bli tagen för den jag är! Jag har varit sjukskriven under hela min utredning och jag är det fortfarande. Jag vill börja arbeta som en kille som den jag är, inte som någon som genomgår en korrigering eller en kille som varit tjej. Jag vill eller har inget behov att berätta för någon för min egen skull. Jag är trött på att prata om detta. Jag skulle bli påmind hela livet före hur jag är nu, ibland vill jag bara flytta och säga hejdå och börja om där ingen känner till min bakgrund”.

Enligt Goffman (1971) kunde vinster fås genom att slippa de misskrediterande egenskaperna som annars riskerade att överskugga den övriga personligheten och individen passerar bland annat när den själv kan välja hur den vill förhålla sig till sin hemlighet. Några respondenter slutade eller skulle sluta definiera sig som transsexuella när könskorrigeringen var avslutad. För dem var det viktigt att bli tagna som män och kvinnor. De som i större utsträckning var öppna definierade sig själva som transsexuella eller före detta transsexuella män och kvinnor. När transsexualismen och resterna av sitt biologiska kön doldes fanns det vanligtvis en rädsla för att avslöjas. Genom att hemlighålla delar av sin historik lurade alltid en viss fara att bli avslöjad av personer som känt respondenterna under perioden de inte levde som det nuvarande genuset. Informanterna berättade liknande historier om detta. Det kunde vara att de råkat ut för att en gammal klasskamrat som ropade deras gamla namn flera gånger. Någon hade reagerat med att snabbt gå fram och sagt hej och någon annan hade sprungit därifrån. Danielsson (2009) menar att transsexuella ibland genom utredningsteamet kan uppmuntras att dölja bitar ur sin historia för att de ska passera. Goffman (1971) berättar att det genom vardagliga händelser, som för omgivningen kan verka oproblematiske, riskerar att avslöja de egenskaper som hemlighålls. Risker ökar också att upptäckas genom tätheten i interaktionerna med någon som inte vet om dem (Goffman, 1971).

5.3.5 Skillnader mellan transsexuella män respektive transsexuella kvinnor

De transsexuella männen var överlag mer harmoniska och mindre oroliga än de transsexuella kvinnorna. Men variationer kunde förekomma.

5.3.6 Sammanfattning

Tryggheten och harmonin beskrev informanterna ofta infinna sig när accepterat sig själva och sin historia. Tiden gjorde dem mer självsäkra och det eventuella passerandet gav positiv bekräftelse. Idealbilder övergick i mer realistiska bilder av livet och vardagen. Informanterna kunde fortfarande ibland känna oro för att inte passera. De beskrev fördelar och nackdelar med att vara öppna eller inte med sin transsexualism. Intervjupersonerna hade en mängd olika sätt att förhålla sig till detta. Samtliga var öppna med föräldrar och partners. Om respondenterna inte passerade fanns inte den valmöjligheten.

5.4 Att vara sitt kön inför nära och kära

Temat handlar om hur individen blir bemött och accepterad av ursprungsfamiljen, partners, vänner, arbetskamraterna och eventuell påverkan på karriären med att leva som det ”nya” sociala könet.

5.4.1 I Familjen

När informanterna socialt börja leva som sitt upplevda kön blev familjen ofta till en början t omskakad. Men reaktionerna varierade kraftigt, alla blev inte chockade. Vanligtvis blev föräldrarna mer förvånade än eventuella syskon och andra nära släktingar. När någon i familjen ofta föräldrarna, reagerade kraftigt på att informanterna ”kom ut” kunde ibland intervjupersonerna finna stöd hos en nära släkting eller ett syskon, som kunde fungera som ett viktigt stöd tills föräldern lugnat ned sig. Familjen hade ibland sedan tidigare misstänkt att respondenterna var transsexuella innan de började leva som sitt upplevda kön. Då blev reaktionen inte lika kraftig. Några familjer hade inte anat någonting. När familjen sedan hade bearbetat den nya informationen kunde det resultera i att de kom varandra närmare och beskriver att banden blev starkare efteråt. De negativa reaktionerna, gick i de flesta familjer över efter en tid när de bearbetat den nya informationen, någon beskrev reaktionen såhär:

” Min familj har alltid varit väldigt bra. Har jag velat ha speciella kläder, så har jag fått se ut som en kille och ha killkläder. Redan innan jag kom ut som trans så frågade min mamma om jag egentligen ville vara en kille. Det var ingen stor grej för mina föräldrar, de är världens bästa. De kom inte som en chock, de blev lite oroliga och rädda, men även pappa tog eget initiativ att söka information om mitt tillstånd. De hade svårt att börja med mitt nya namn och att säga han istället för hon, men sedan gick det bättre efter ett tag och det förstår jag. Att de säger fel är att de är så vana vid att säga något annat. De skulle inte kunna slänga ut mig eller något. Mina föräldrar har varit helt underbara under hela processen. ”

Ibland hade familjerna svårt att förstå och acceptera att deras barn eller syskon levde som ett annat kön än det biologiska som de förväntat sig. Svårigheterna att acceptera informanterna kunde kopplas ihop med att hela familjens förväntningar på att individen uppvisade fel beteende och gjorde fel performativa upprepningar till det förväntade genuset och biologiska könet. Hela familjen kunde även känna sig iakttagen för att en av deras medlemmar inte uppvisade rätt sorts genusbeteende till det biologiska könet. Ambjörnsson (2006) pekar på att de rör sig utanför den heterosexuella matrisen. Det blir tydligt i deras familjer och i sin tur blir detta synligt inför omgivningen. Bergström (2007) poängterar att det ”normala” enbart anses vara en viss form av heterosexuell livsföring. Allt annat framställs som avvikande och

farligt som bör kontrolleras för att det inte ska smitta det ”rena” och normativa. Danielsson (2009) pekar på att transsexuella ibland saknar stöd från omgivningen och kan även ha en problematisk familjebakgrund, som informanten nedan beskriver:

”Det har inte varit lätt för familjen, jag bjöd in min familj, föräldrar och syskon och berättade allt om min transsexualism för dem. Jag ville inte att det skulle komma fram på sidovägar till dem. Jag mådde pyton innan, jag kvävdes. Det har varit tufft med mamma och pappa. Min bror har svårt för det, fortfarande. De försökte bestämma vad jag skulle ha på mig på julafton. Jag har låtit dem ta den tid det tar, men nu sätter jag gränser. Jag har närmat mig mina föräldrar mer i dag, speciellt min pappa, jag och han har mycket gemensamma intressen.”

5.4.2 Med partners

Informanterna var vanligtvis öppna vid möte med ny partner och några väntade att berätta med att de fötts som ett annat kön än det de socialt levde som. För att inte deras biologiska kön skulle överskugga den övriga personligheten. Fördelar och nackdelar fanns med båda förhållningssätten. En av fördelarna med att vara öppen var att mer själv kunna styra över sin situation genom att undvika att bli avslöjad. Att avslöjas av en partner som inte vet att individen fötts som ett annat kön, kan generera i ilska då förväntningarna inte stämmer, till exempel att det avslöjas ifall kläderna åker av som i nedanstående citat:

”Om jag till exempel träffar en kille på krogen så kan man inte följa med honom hem, även om man skulle vilja. Om jag träffar någon ny partner så kanske man väntar till fjärde eller femte dejten innan man berättar något för att man vill vara säker på att personen tycker om en för ens personlighet. Om jag ska träffa någon och använda de nedre delarna, måste jag känna personen väl och tycka om den. Jag är inte ute efter sex utan letar efter förhållanden. Jag har blivit dragen längs med allen med någon kille och då har jag inte kunnat följa med, för jag varit osäker på hans reaktion. Jag är ju dock en tjej med snopp. Folk kan reagera eller partners kan reagera med att de antingen drar därifrån eller bli mer intresserade.”

För transexuella som genomgått alla operationer och passerar som sitt ”nya” kön kan det vara svårt att se några rester av det biologiska könet. Goffman (1971) menar att de stigmatiserande misskreditabla egenskaperna blir misskrediterande när de avslöjas och upplevs mer negativt än när de varit uppenbara från början. En del informanter kunde uppleva att det kunde vara både riskabelt att berätta och inte berätta beroende på vilken situation de befann sig i. Enligt Butler (2004) hänger det vanligen samman med förväntningar och förutfattade meningar av att ett visst genus ska vara kopplat till ett visst biologisk kön.

Roen (2002) framhäver att när någon inte passerar som det sociala könet blir individen sårbar och utsätts för ständiga påfrestningar i sitt psykiska och fysiska välbefinnande. Enligt Carlsson (2001) hänger det samman med att alla hjälper till att hålla efter varandra genom normer och även den vetenskapliga diskursen.

Informanternas kärleksrelationer tog ibland slut när de berättade för sin partner att de skulle genomgå en könskorrigering. Detta kunde vanligen bero på två saker eller en kombination av dem. Den första orsaken var att det var otroligt påfrestande för informanten att genomgå könskorrigeringen. Den andra kunde bero på att deras partner inte klarade av att hantera den nya informationen av flera anledningar. Det kunde även bli problem under transitionen av och när deras partner ofrivilligt bytte sexuell läggning. Det viktigaste för intervjupersonerna var att accepteras av sin partner i genuset den levde och den upplevda könsidentiteten oavsett hur kroppen såg ut. Informanterna upplevde att det var viktigt att de blev sedda och accepterade som sin upplevda könsidentitet av sina partners. Det var väldigt komplext, speciellt precis efter eller i passagen. Några partners ansåg även att det var misskreditetande för dem att leva med informanten. Det berodde i en del fall på hur bra respondenten passerade: ” *Jag träffade en tjej under tiden, jag sa det andra kvällen, men det var lugnt för henne. det var inget som helst problem för henne – hon var hetero. Hon följde med mig hem och vi träffades efter med. Jag frågade hur ser du på mig, hon sade att jag trodde jag skulle se dig som en tjej, men det gör jag inte faktiskt. Det kan ha att göra med att jag ser på mig själv som en kille. Min historia är som den är och det har jag fått och får acceptera, det måste den som lever eller är tillsammans med mig också göra. ”*

Majoriteten upplevde att de sågs som det kön de själva upplevde sig tillhöra av sina partners. Även om deras kroppar inte stämde in i mallen på förväntningarna hur män och kvinnors kroppar ska se ut. Här visar den egna upplevelsen att könsidentiteten styr och är starkare än kopplingen till den heterosexuella matrisen. Informanterna kunde vara män med vagina och ändå ses som män. Ibland var det ändå svårt för informanterna med nära relationer. De fysiska och sexuella uttrycken kunde vara svåra att uttrycka för att deras kroppar inte alltid stämde med den upplevda könsidentiteten. Transexuella har enligt Bergström (2007) utvidgat begreppet kön genom att det finns både män och kvinnor med annorlunda anatomiska kroppar än de binära könen. Några informanter kände sig osäkra för att de inte hade alla fysiologiska attribut som de binära könen förväntades att ha. Butler (2004) menar att transsexuella tvingas in i diskursen för att få göra om sina kroppar genom att följa mallen för män respektive kvinnor. Enligt Ambjörnsson (2006) finns det flera sätt att inte uppehålla sig inom den heterosexuella matrisen. Ett exempel på detta kan vara transexuella som har ett genusbeteende och rätts sorts begär men att det ändå stämmer överens med deras biologiska kön (Ambjörnsson, 2006). Till exempel kunde informanterna uttrycka sig såhär: ” *Jag hade en tjej som var straight, va bra tänkte jag i början att hon ser mig helt och hållet som en kille, att bli sedd som lesbisk funkar ej för mig. Hon sade även att hon aldrig kunde se mig som*

något annat än en kille. Men jag kände mig ändå otillräcklig för jag inte är en biologisk kille med allt vad det innebär.”

5.4.3 Med vänner

När informanterna skaffade nya vänner kunde informanterna välja att vara öppna eller inte, beroende på hur väl de passerade som sin socialt upplevda könsidentitet. Det resulterade i fördelar och nackdelar. Enligt Danielsson (2009) riskerar transsexuella att bli granskade efter rester av sitt biologiska kön och om det kommer fram att personen är transsexuell. De yngre intervjupersonerna upplevde att det var enklare att accepteras av sina vänner och resonerade att det kunde handla om att äldre generationer som i en del fall är mer fördomsfulla. Inför gamla vänner som känt dem innan de började leva i den nya könsrollen var det svårt eller omöjligt att inte vara öppen för att de blev igenkända. Några flyttade därför till andra städer. De som valde att inte vara öppna kunde vara oroliga för att ”avslöjas” av personer i omgivningen som i nedanstående citat:

”Jag träffade en tjej som jag gick på samma mellanstadium på en fest, hon skrek mitt gamla tjejnamn. Jag reagerade..... oj.... skit, sedan förklarade jag lite för henne hur det låg till, men hon verkade inte fatta något utan såg bara chockad ut. Om någon säger mitt gamla namn nu så reagerar jag inte på det, jag har vant mig av med det. Kanske om någon står och vrålar mitt gamla namn om och om igen. I det här fallet med tjejen så kollade hon på mig. Det blev lite läskigt – särskilt om man är med folk som inte vet om mitt biologiska kön.”

Informanterna berättade att de nya vännerna som kände dem genom sin nuvarande könstillhörighet hade svårt att se dem som transsexuella och upplevde dem som män och kvinnor, men med en annorlunda bakgrund. Informanterna ansåg att de vanligtvis inte hade någon anledning att berätta inför nya människor att de genomgår/ har genomgått en könskorregering. Några ansåg även att de av samma orsak inte hade någon anledning att dölja det. Någon respondent frågade mig lite skämtsamt om jag berättade för folk att jag är man. Intervjupersonerna tyckte det var viktigt att vännerna använde rätt pronomen och det nya namnet. Ifall någon sa fel namn av gammal vana så kunde de ofta ha overseende med det även om det kunde kännas jobbigt. Det gamla namnet och det gamla pronomen upplevdes som både misskrediterande och avslöjande när det kom upp: ” *Mina gamla vänner som jag har kontakt med vet. Inte alla mina nya. De använder rätt namn och rätt pronomen. Ifall de säger fel så skrattar vi bort det, men det känns. Förre blev jag mer förbannad i fall någon sa fel namn eller pronomen. Men det kommer”*. När informanternas familjer inte accepterade dem så spelade vännerna en viktig roll som ett ovärderligt stöd. De som inte hade stöd från sina vänner blev mer beroende av professionella kontakter.

5.4.4. I yrket

När informanterna socialt ”byter” kön på arbetsplatsen eller i skolan så märkts det tydligt och de blir därför ”automatiskt” öppna med sin transsexualism. När informanterna sedan började på ett nytt arbete och socialt levde som sin upplevda könsidentitet kunde de välja att berätta. Det eventuella beslutet berodde på hur väl de passerade. Att berätta eller ej var ett medvetet val för att ibland kunna vara kvar på sitt arbete. Goffman (1971) framhäver att individen har ett val när den passerar om den vill vara öppna eller inte. Enligt Danielsson (2009) så kunde transsexuella förr i tiden få sparken i fall de var öppna. Svårigheter med att vara öppen förekommer fortfarande. Informanterna beskrev sina arbetsplatser som både fördomsfulla och fördomsfria. Några sökte sig medvetet till arbetsplatser som var mindre heteronormativa. Informanterna ansåg att deras yrkesval direkt eller indirekt påverkats av deras transsexualism, och hur väl de passerar som sitt upplevda kön. Någon resonerade såhär: *”Jag är helt öppen, jag kom ut under utbildningen på skolan, så jag hade inget val. Även på mitt jobb för mina patienter om min transsexualism. Det känns bra för de öppnar ändå upp för mig. Mina arbetskamrater vet och de ser mig som en kille. Jag är öppen när det behövs.”*

De informanter som valde att inte berätta och upplevde att de passerade på arbetsplatsen kunde oroa sig för att någon eller något skulle avslöja dem. Oron för att bli avslöjad kunde komma från att arbetsgivaren, till exempel det juridiska könet i gamla betyg. Att hemlighålla sin transsexualism ansåg även informanterna var skönt genom att de slapp svara på frågor. Informanter hade även olika syn på sin transsexualism. Om de upplevde sig som män eller kvinnor och inte identifierade sig med att vara transsexuella så var de mindre benägna att tala om sin transsexualism och att vara öppna: *”Ingen vet att jag är transsexuell på mitt arbete. Jag vet inte hur jag skulle göra ifall någon kom på mig, Men jag tror ingen skulle fråga heller. Min chef har sett mina gamla betyg där mitt personnummer står och även mitt gamla namn – men jag tror inte han upptäckte något. Jag kan ibland även känna oro ifall jag skulle avslöjas, då skulle det nog bli konstig stämning på jobbet. Jag vet inte hur det skulle bli alls om de visste på jobbet.”*

Några informanter fick problem på sina arbetsplatser. De upplevde även att de inte fick det stöd som en biologisk kvinna eller man möjligen skulle fått på sin arbetsplats i motsvarande situationer. De berörda fick lösa sina problem själva trots att de var i mycket utsatta sårbara situationer, och upplevde sig därför diskriminerade av sin arbetsgivare och ibland även av arbetskamraterna. Några informanter hade andra problem och var sjukskrivna, arbetslösa eller missnöjda med sina arbeten. Ofta orkade intervjupersonerna inte arbeta under utredningen och könskorrigeringen.

” En man uppsökte min arbetsplats flera gånger, som transsexuell är det svårt att veta var man ska vända sig, hur man skall hantera och vad man har för möjligheter. Det finns en

brottsofferjour. Jag tog kontakt med dem. De var mycket bra, förklarade den juridiska situationen hur man skulle gå tillväga. Jag bytte till hemliga personuppgifter. Min arbetsplats tyckte inte det var så farligt. De tyckte jag skulle ta det som att mannen var intresserad av mig. Så hade man aldrig sagt till en kvinna, men till mig som transsexuell går det bra. Det är diskriminering, man får sätta gränser för sig själv och ta hand om sig själv i stor utsträckning som transsexuell kvinna. Det blir nästan som att det är mitt eget fel, men jag blev ej så förvånad av detta bemötande, men jag var tvungen att tänka på min egen säkerhet. Och strunta i min arbetsgivares ignorans. Jag blev väldigt ledsen av händelsen, och ansökte att jag fick skyddade personuppgifter, det tog bara två vardagar. Jag får sätta mina egna gränser, jag visste att jag befann mig på en utsatt arbetsplats. De hade inga skyddsrutiner alls, de som jag fick dra igång. Jag var tvungen att slå vakt om min egen psykiska och fysiska säkerhet. På vissa arbetsplatser där man möter människor i offentliga finns det ingen tanke att det kan bli problem. men det varierar från fall till fall – och det blir den som tar tag i detta. Det är inte i hemmet utan på arbetet. Platsen det mesta våldet utspelas.”

Yrkesvalet påverkades ofta av transsexualismen och hur väl intervjupersonerna passerade som sina upplevda kön, på en rad olika sätt. En del sökte sig till konstnärliga yrken. Några berättar att deras funderingar över sin livssituation och identiteter samt även att de mått dåligt under någon period därför på olika vis fått dem att välja att arbeta nära människor. Några av informanterna var sjukskriva eller arbetslösa, samt några studerade på universitet eller högskola.

5.4.5. Skillnader mellan transsexuella män respektive transsexuella kvinnor

De transsexuella kvinnorna upplevde mer motstånd från familj, vänner och på respektive arbetsplatsen än de transsexuella männen. Åldern informanterna var i påverkade hur acceptansen av omgivningen såg ut, med något undantag. De yngre informanterna hade det lättare att på så vis accepteras än de äldre. När det gällde partners såg allting väldigt olika ut från person till person. Männen ingick ofta i parrelationer.

5.4.6 Sammanfattning

Informanternas familjer reagerade både positivt och negativt till en början. Några av familjerna tog det mindre bra. Det ordnade ofta upp sig efter en tid men inte alltid. Inför partners väntade intervjupersonerna ibland med att berätta. Några var öppna från första början. Det viktiga var att bli sedd genom den upplevda könsidentiteten, även om kroppen inte stämde exakt med den mentala bilden. Könskorrigeringen kunde även vara påfrestande för partners. När intervjupersonerna träffade nya vänner kunde de välja att vara öppna

beroende på hur väl de passerade. Gamla vänner kände ofta igen dem. Några valde att vara öppna och en del var inte öppna på sina arbetsplatser. Vissa intervjupersoner fick problem på sina arbetsplatser genom att bli diskriminerade. Informanterna arbetade, var sjukskrivna, arbetslösa och studerade. Informanterna upplevde att omgivningens acceptans var mycket viktig för självkänslan och självförtroendet. De som inte accepterades upplevde känslor av ensamhet, sorg och psykisk ohälsa. De som var utan omgivningens stöd blev mer beroende av professionella kontakter.

5.5 Att gå på stan

Att passera i samhället som den upplevda könsidentiteten kunde var en stor bekräftelse, samtidigt som det också på många vis förenklar intervjupersonernas liv: *”Att passera i vardagen ute i samhället är det största och viktigaste för mig – det är frihet. Och att hela tiden slippa, ja att hela tiden undra om man passerar. Just med utseende och sånt.”*

Utseendet var viktigt och delvis beroende av biologiska förutsättningar. Sociala normer och formella tecken som namn och personnummer spelade också en viktig roll. En del kunde uppleva att vissa situationer kunde vara farliga. Roen (2002) poängterar att det aldrig finns några garantier för att passera när könskorrigeringen är avslutad. När individen inte passerar utsätts den ständigt för negativ påverkan i sitt känslomässiga välbefinnande (Roen, 2002). Bergström (2004) menar att de fysiska tecknen är att kroppen kategoriseras som antingen kvinnlig eller manlig. Hon poängterar att detta har stor betydelse för hur man uppfattas och hur man framställer sig själv (Bergström, 2004). Kroon (2007) menar att könet är det första någon avgör när den träffar en annan person och någons kön är svårt att definiera blir individen ofta utsatt av nyfikna och ibland arga blickar.

5.5.1 Personnummer och namn

När rätt namn och rätt personnummer inte stämmer, kan det ställa till problem när informanterna behövde bekräfta sin identitet. När de inte stämmer kan de avslöja det biologiska könet. Det nya namnet upplevdes ofta som symbol för att leva som den upplevda könsidentiteten. Informanterna berättade att för något år sedan fick en person rätt att anta ett namn som innan ansågs vara könstypiskt. Därför behöver inte transsexuella vänta till det juridiska könsbytet för att få ändra sitt namn. Detta ger staten mindre makt över transsexuellas liv. Personnummer och namn kunde vara misskrediterande om de var fel. Bergström (2007) berättar att formella tecken för könen att man tilldelar personer manliga eller kvinnliga namn, vilket markerar för samhället, samtidigt förtydligar könstillhörigheten. Personnumret är ett formellt tecken genom att den sista siffran visar vilket kön informanten tillhör (Bergström, 2007).

” Det juridiska könsbytet så kan det bli en del krångel, myndigheter kan fråga - varför gör du detta? Jag böt namn innan när jag fortfarande var juridisk man genom skatteverket. Jag blev av med min plånbok, sedan ringde polisen och tyckte att jag hade mansröst men hette xxxxx. Då ringde polisen och sade det kan inte stämma att du heter xxxxx - du har en manlig röst. Då sade jag åt poliskonstapeln att han hade fördomar, då sade han att rösten även är en identitet, då sade jag åt honom att så skall inte en polis i tjänst uttrycka sig på det sättet eller ha sådana åsikter, särskilt inte när du är i tjänst. Till och med i samhället kan ha de åsikterna. De ska föregå med gott exempel anser jag. Men när man inte vet vad det handlar om så träder osäkerheten fram igen.”

5.5.2 Svåra passager

När informanterna inte passerade generade det förvirring och upprördhet och deras trovärdighet som individer försvann i offentliga situationer. De upplevde att de straffades för att de inte uppvisade det ”rätta” genusbeteendet till deras biologiska kön. Goffman (1971) menar att de misskrediterande egenskaperna förstoras upp och undanskymmer informanternas övriga personliga egenskaper. Butler (2004) menar att kroppen är offentlig och tillhör normen genom att tydligt visa att den är kvinna eller man annars straffas individen - samtidigt som kroppen är vår privataste egendom. Butler genom Rosenberg (2005) menar att den heterosexuella matrisen visar på en modell som förutsätter att kulturellt begripliga kroppar skall ha ett tydligt kön. Den själv är ingen förklaring utan behöver hjälp att genom kulturen göra sig begriplig genom att det förväntas kopplas till ett speciellt genus. Intervjupersonerna beskrev olika faror genom att inte passera. De förknippades med vissa platser som kunde vara både psyksikt och fysiskt riskabla ifall de inte passerade. Goffman (1971) kallar det svåra passager. Det rörde sig främst om situationer där alkohol var inblandat, badhus, gym, toaletter och att åka kollektivt. De beskrevs vara de farligaste ställena, till exempel: *På ett uteställe hade jag en ”pack and pee” och stod och kissade. Helt plösligt slet någon upp dörren när jag stod och kissade med den – sedan skrek folk det är en tjej- fan va äckligt. Jag trodde att det skulle vara lugnt när jag var på ett gayställe. Fulla människor på krogar så händer det saker, obehagliga saker. Man kan känna sig lite otrygg* Enstaka personer var ofta inte ett direkt hot. Märkbare rester av det biologiska könet var misskrediterade. När informanterna stötte på problem när de inte passerade kunde det vara viktigt att främst tänka på sin fysiska säkerhet. Enligt Danielsson (2009) är transexuella en utsatt grupp som diskrimineras och även riskerar att utsättas för våld. De lider också i högre utsträckning av psykisk ohälsa än den övriga befolkningen. Informanterna fick vara uppfinningsrika. De hade även olika knep för att passera och undvika att bli påkomna, ifall de utsatte sig för de riskerna som förknippades med de svåra passagerna. Några undvek vissa eller samtliga riskabla platser. Det handlade om att överväga hur begränsade informanterna var beredda att vara genom rädslan och den hotbild som fanns med. Enligt Goffman (1971)

anses de egenskaperna som misskreditibla genom att de inte är tydliga inte omgivningen direkt kan upptäcka dem. Men existerar hos individen i bland som en rädsla att upptäckas. För att undvika farorna är det avgörande att försöka dölja sina misskrediterande egenskaper. När någon i vardagen avslöjar individen har det möjligen inte så stor betydelse, beroende på situation. Men ifall omgivningen ständigt avslöjar individen. Samtliga utav de svåra passagera uppstod när informanterna utåt sett inte följde den heterosexuella matrisen. Rosenberg (2005) diskuterar att inga oklarheter i könstillhörigheten får förekomma. Det skapar osäkerhet och generera aggressivitet. Normbrytningen syns särskilt på män i kvinnokläder genom att femininitet appliceras på en man och inte på en kvinna. När istället maskulinitet appliceras på en kvinna upplevs det inte som lika provocerande (Rosenberg, 2005). Enligt Leaf m.fl. (2007) är det problematiskt och känslomässigt ansträngande att passera i det offentliga rummet och känslan av oro som kan hela tiden finnas för att inte passera: ” *Jag åker inte gärna kollektivtrafik på kvällarna, och att vara ibland folk som är fulla är obehagligt, de få gränser folk har stängs av. Jag är väldigt noggrann var och vilka krogar/uteställen jag går till. Jag undviker vissa ställen helt och hållet. Jag får både försaka och begränsa mig själv från till exempel Omklädningsrum, krogmiljöer. Det är inte unikt för mig som transsexuell kvinna. Kvinnor är begränsade överlag ändå. ”*

5.5.3 Skillnader mellan transsexuella män och transsexuella kvinnor

Transexuella män har det enklare att passera i det offentligtliga rummet än transsexuella kvinnor. De känner sig även tryggare än transsexuella kvinnor. De sistnämnda var även mer rädda för att råka ut för våld och olika typer av diskriminering. Det beror även en del på hur väl de passerar och de biologiska förutsättningarna. Vanan av att passera genererade på sikt trygghet. Enligt Danielsson (2009) kan den transsexuelle mannen vanligen leva ett ganska normalt liv i samhället mycket tack vare testosteronets effekter. Om det biologiska könet upptäcks så riskerar han att bli granskad efter sökandet av kvinnliga drag och ibland kan även transexuella uppleva att för att vara lyckad i sitt nya tillstånd så skall spåren av det biologiska könet vara uttraderade (Danielsson, 2009). Roen (2002) diskuterar att transexuella män har det enklare att passera än transexuella kvinnor genom att grupperna har olika sociala koder. Kroon (2007) menar att det inte är lika uppseendeväckande och provocerande med manliga som med kvinnliga attribut. En kvinna är storväxt kan misstänkas för att vara man och hennes äkthet som kvinna ifrågasätts. Mannen har även fler sätt att uppträda på och olika manstyper identifiera sig med medan kvinnan har snävare ramar för sin kvinnlighet. Den manliga kroppen och det manliga genuset är därför lättare som transexuell att anpassa sig till än den kvinnliga kroppen och det kvinnliga genuset (Kroon, 2007).

5.5.4 Sammanfattning

Hur informanterna passerade strukturellt var mycket individuellt och berodde på biologiska och visuella förutsättningar. En sekundär men ändå viktig aspekt var rätt namn och personnummer för att matcha den sociala könstillhörigheten. När de passerade upplevdes det som bekräftande och positivt tillfredställande samt att det förenklade deras vardag. Att inte passera innebar enligt informanterna negativ uppmärksamhet genom utfrysning, förnedring, hot och våld. De ansåg att det inte borde vara så viktigt att passera i samhället. Samtliga av de svåra passagerna uppstod när informanterna inte följde kopplingen i den heterosexuella matrisen.

6. Avslutning

6.1 Sammanfattning

Studiens börjar med intervjupersonernas egna upplevelser av sin barndom, vanligtvis med känslan att uppfatta sig som det andra könet. De förstod ofta genom tidiga minnen att de var annorlunda, vilket omgivningen ofta också påpekade. Några intervjupersoner upplevde att de passerade som sitt motsatta biologiska kön som barn. Det gjorde så att känslan och identifikationen blev bekräftad av den tidiga upplevelsen av att känna sig som det andra könet. Det blev därför naturligt för till exempel en biologisk pojke att tro att han var en flicka. De biologiska flickorna klarade sig bättre än de biologiska pojkarna eftersom de ofta betraktades som ”pojkflickor”, vilket de biologiska pojkarna inte hade någon motsvarighet till. Upplevelsen av att vara annorlunda, känslan av dragningen och identifikationen till det andra könet fanns kvar och eller blev starkare under puberteten och tonårstiden. Kroppen stred mer mot det upplevda könet genom att den utvecklades till att bli mer typisk för det vuxna biologiska könet. Den sociala pressen ökade även för att det förväntade genuset skulle stämma med det rätta biologiska könet. Skoltiden beskrevs av flera som en extra svår plats under den här perioden där det var viktigt att vara som alla andra. De flesta av informanterna visste inte exakt hur eller vad som var annorlunda, men gjorde kopplingar till att något inte stämde med kopplingen av deras biologiska kön och det förväntade genuset. Vid slutet av tonårstiden eller i början av tjugooårsåldern resulterade ofta känslan av att tillhöra det andra biologiska könet som transsexualism. Vanligen efter många år av funderingar och eller lidande. De började ofta under eller efter den här perioden att socialt leva som sin upplevda könsidentitet, och sökte hjälp för att korrigera sin kropp så att den ska överstämja med själen. Att de fötts som ett annat biologiskt kön än det ”nya” sociala könen blir en del av deras historia. De identifierar sig på olika sätt med sin transsexualitet i könsidentiteten. Bemötandet och bekräftandet av deras könsidentitet från andra beror till viss del på hur väl informanterna passerar som sitt upplevda kön. Att passera var en viktig och en positiv del som även förenklade deras vardagsliv.

För att genomgå den främsta fysiska förändringen av kroppen som könskorrigering innebär var de hänvisade till att söka hjälp av ett utredningsteam som lyder under staten. Diagnosen transsexualism behöver ställas för att få tillgång till hjälpen och förvandlingen. Teamet ansågs ha stor makt över deras liv. De som upplevde sig passera i större utsträckning kände sig även mindre bevakade av teamet och tvärtom. En återkommande uppfattning är att utredningsteamet både fungerar som kontrollant och hjälpare. Respondenterna upplever även att staten - inte bara dem själva, vill att korrigeringen ska leda till att de passerar i så stor utsträckning som möjligt. Flera intervjupersoner kopplar ihop statens hjälp med krav, för att få genomgå det juridiska könsbytet måste intervjupersonerna kastrera/sterilisera sig. En

del av intervjupersonerna vägrar underkasta sig detta, men behåller förmågan att eventuellt kunna skaffa barn och slippa en onödig operation. Fördelar med en psykiatrisk diagnos beskrivs vara att kroppen i större utsträckning lämnas i fred och nackdelar att den är misskrediterande. Intervjupersonerna menar att könskorrigeringen förändrar kroppen inte själen eller hjärnan. Därför anser en del att den borde vara somatisk. Den största förändringen och omställningen är när de socialt börjar leva som sitt själsliga kön och kan liknas vid en passage som genomförs på olika vis.

För att harmonisera med sig själva behövde informanterna på olika sätt accepterat och bearbetat förlikat sin transsexuella historia. Det var enklare att känna inre trygghet ifall de passerade i stor utsträckning. Många hade lidit under lång tid innan de fått eller sökt hjälp. Självförtroendet och självkänslan ökade successivt med tiden när de socialt levde som sitt upplevda kön. Även ifall de inte alltid passerade. Några blev aldrig av med oron för vad som kunde hända när de inte passerade. Intervjupersonerna valde att vara öppna eller inte med sitt biologiska kön. Båda alternativen gav både för och nackdelar.

Ifall intervjupersonerna kände sig accepterade av sina familjer, partners, vänner och arbetskamrater påverkade det dem positivt. I fall de inte upplevde detta innebar det negativa konsekvenser för deras välmående. Samtliga var öppna med föräldrar och partners. Några hemlighöll sitt tillstånd för i så stor utsträckning som möjligt. Om respondenterna inte passerade hade de ej möjlighet att välja. De förhöll sig till på olika vis genom sin öppenhet och visste om det biologiska könet kunde det dra till sig onödigt mycket uppmärksamhet. Effekter av de stigmatiserande egenskaperna som kunde följa med var att fokus läggs på det vilket överskuggade den egna identiteten. Hur informanterna passerade strukturellt var mycket individuellt och berodde till stor del på biologiska och visuella förutsättningar. Men även andra faktorer som namn och personnummer var viktiga för att matcha den sociala könsidentiteten. Genom att passera gav det intervjupersonerna en positiv tillfredsställelse och förenklade vardagen. När de inte passerade kunde det innebära negativ uppmärksamhet genom utfrysning, förnedring, hot och våld. Tiden gjorde informanterna säkrare inför att passera i det offentliga rummet. Samtliga av de svåra passagerna uppstod när informanterna inte rörde sig inom den heterosexuella matrisen

6.2 Slutdiskussion

Att passera som sin upplevda könsidentitet är ofta något vi inte reflekterar över eftersom vi vanligtvis gör det. Det är även svårt att leva sig in i hur det måste kännas för personerna som inte passerar. För dem genererar detta oerhört mycket uppmärksamhet genom att deras kön blir svårt att definiera, vanligtvis negativ. Intervjupersonerna hade en önskan om att samhället inte skulle kategorisera könen så hårt.

Studiens syfte var att uppmärksamma några transsexuellas berättelser av hur deras upplevelser var av att passera som sitt upplevda kön, och även undersöka ifall det förekom

några skillnader mellan hur transsexuella kvinnor respektive män passerade. Att passera inför sig själv innebar att känna harmoni i sig själv genom den upplevda könsidentiteten, samt bygga upp och stärka sin självkänsla och sitt självförtroende. De båda kunde ibland vara låga genom att ha levt i en kropp som kändes främmande och eller haft svårigheter med att passera. Det påverkade även den psykiska hälsan. Synen på sig själva hängde dock starkt ihop med omgivningens och samhällets bemötande. Det var viktigt med trygga och stabila nära relationerna till omgivningen som kunde stötta informanterna när eller om de hade svårigheter genom att till exempel passera genom exempelvis attityder och fördomar.

När eller om intervjupersonerna passerade i det offentliga rummet förenklade det deras vardag och gav dem en positiv bekräftelse. De olika nivåerna påverkade varandra i stor utsträckning. I fall det fanns brister i någon av dem var det vanligen svårt att kompensera det genom någon av de andra nivåerna. Bristen på acceptans ibland familj och vänner kunde leda till att individen isolerade sig och blev mer beroende av professionella kontakter. Den strikta köns kategoriseringen i vårt samhälle försvårar för informanterna som råkar ut för diverse tråkigheter och begränsas i sina liv på olika sätt. Respondenterna levde vanligen med en viss dubbelhet varför det skulle vara så viktigt att passera även om de gjorde det eller inte.

De transsexuella männen i studien hade betydligt enklare att passera än de transsexuella kvinnorna vilket berodde på flera faktorer. De fick till exempel stor effekt av hormonbehandlingen, den manliga rollen upplevdes enklare att axla, och det var lättare att accepteras som man. De transsexuella kvinnorna var mer beroende av sina fysiska förutsättningar för att passera, men rent anatomiskt kunde bli mer lika en biologisk kvinna.

För att förändra könet fysiskt hade intervjupersonerna inget annat val än att vända sig till staten för att genomföra sin korrigerings av könen. Det behöver inte vara negativt i sig men staten beskrevs ha stor makt över de (myndiga) individernas liv. Könskorrigeringen behöver anpassas mer till individen och inte efter samhällets uppdelning av könen ansåg några av respondenterna. Som tidigare nämnt behöver transsexuella visa upp ett intyg på att de var steriliserade eller kastrerade för att få genomgå det juridiska könsbytet. Staten hänvisar till en lag från 1972. Transsexuella som genomgår dessa operationer erbjuds heller inte att spara ägg eller spermier för att i framtiden kunna bli föräldrar. Transsexuella erbjuds inte det idag. Ett lagförslag om ändring började utredas 2007 och i juni 2010 kom socialstyrelsen ut med en rapport: ”Transsexuella och övriga personer med könsidentitetstörningar – Rättsliga villkor för fastställande av könstillhörighet samt vård och stöd”. Där de här problemen tas upp och även ger andra aspekter av transsexualism än vad min studie gör. När min studie går i tryck har fortfarande inte lagförslaget trätt i kraft. Lagförslaget gäller att det inte ska vara obligatoriskt att behöva vara steriliserad för att få genomgå det juridiska könsbytet, men även krav att personen måste vara ogift föreslås tas bort. Enligt socialstyrelsen (<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-6-31>) bygger de ovan nämnda lagarnas förarbeten på att ingen förvirring skulle uppstå i dåtidens släktskap och samkönade tilläts inte ingå äktenskap 1972 när lagen togs i bruk.

Det går inte att sluta att beundra mina informanter för att de i de flesta fallen delvis haft både sin kropp och samhällets normer emot sig, men ändå tagit sig igenom dessa hinder för att få en chans att till bli lyckliga och att bara få vara sig själva. Hur som helst bör alltid personer inom sjukvården och i socialt arbete bemöta dessa individer med största möjliga respekt och även kunskap. Det är kanske det första som kan göras för att förändra samhället till en bättre och mer accepterande värld.

6.3 Förslag till vidare forskning

Statens maktaspekt

Staten har stor makt över myndiga individers liv vilket beskrevs av några av mina informanter som underligt och ibland kränkande. Personligen har jag delvis varit invaggad i att bo och leva i Sverige är synonymt med att leva i frihet. Det var under kontakt med mina informanter jag fick upp ögonen för att det inte är så när individen inte följer vissa normer. Staten har en väldig makt över oss. Därför behövs statens roll ifrågasättas och transexuella behöver få bestämma mer och utredningen mer individanpassas genom studier.

Tonårsforskning kring könsidentitet

Det tillstånd eller den känslan informanterna beskrev under perioden i puberteten och tonåren. Genom att de kände att något var annorlunda med dem och till viss del kunde koppla det till att det inte kände sig hemma i det förväntade genuset. Men de visste inte hur de kommit underfund med att de var transsexuella. De var i någon slags mellanperiod under en redan svår tid av identitetssökande som tonåren är i sig är. Det fanns inga studier om det under mina litteratursökningar. För att underlätta för ungdomarna som kände sig annorlunda borde queer finnas med i undervisningen under hela skoltiden. Även lärare, skolsköterskor, skolkuratorer och andra som kommer i kontakt med ungdomar skulle utbildas i dessa frågor. Därför behövs studier om tonårstidens könsidentitet tillsammans med identitetssökandet under denna känsliga period.

7. Epilog

Det var en solig höstdag. Jag promenerade långsamt längs med Vasagatan. Löven var gula och röda. Allting kändes stillsamt och fridfullt. Det luktade höst och luften var varm men ändå något kylig. Jag var på väg till kurs- och tidningsbiblioteket för att låna böcker till något som hade med den här studien att göra, och hade inget som helst inplanerat de närmsta timmarna. Hela situationen var väldigt "här och nu" och dagen var inbäddad i ett slags lugn och jag njöt av att inte ha några som helst tider att passa och förhålla mig till. Livet kändes fritt från stress.

Plötsligt när jag korsar Viktoriagatan hör jag någon skrika – "BACKA FÖR FAN!!!!" Personen viftar även med armarna och gestikulera på ett väldigt "stereotyp" manligt sätt. Möjligtvis för att ingen inte skulle kunde missa honom där han står eller inte heller att han är en man. Och att han självklart passerar som en man, en "manlig" man. Det var även så tydligt att han visste att han var iakttagen av omgivningen. Genom att han skrek så högt och viftade så ville han kanske också visa upp sig. Jag fick även känslan av att han visade upp sig offentligt och på så sätt även gjorde sitt kön på ett sätt så att inga tvivel kunde uppstå att han inte var en "riktig" man. Då kanske jag ska förklara vad som är eller hur jag tänker mig att en "riktig" man är. Det kan jag faktiskt inte göra, men föreställningen av vad en stereotyp bild av en man var precis det han uttryckte, både verbalt och med sitt kroppsspråk. Känslan och uppenbarelsen av det hela var som av en älgdjur som stängades med en annan älgdjur om en älgghonas gunst. Budskapet att en person i bilen några meter framför ska backa var väldigt övertydligt. Det ironiska med hela situationen är att personen som satt i bilen och skulle backa inte var så långt bort att det var nödvändigt att vråla och vifta på det sättet han gjorde.

På något sätt fick jag tillbaka den här känslan av fascination som jag upplevt i köpcentret som åttaåring när jag såg kvinnan med det stora lockiga håret och de stora glasögonen. Men till skillnad från kvinnan som förmodligen var medveten om att hon var annorlunda, var den mannen som ropade "backa" noga med att inga tvivel fick förekomma vad han var för något. Men det de båda två antagligen hade gemensamt var det förmodligen var väldigt viktigt att få passera som kvinna respektive man.

8. Källhänvisning

8.1 Litteraturlista

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer*. Stockholm: Natur och kultur.

Bergström, Helena (2007): *Kön och förändring – kontinuitet och normalitet i anhörigas relationer till transexuella*. Stockholms universitet: Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen, Pedagogiska institutionen.

Billinger, Kajsa i Larsson m.fl. (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.

Butler, Judith (2004): *Genus ogjort – kropp, själ begär och möjlig existens*. Nordsteds Akademiska Förlag.

Butler, Judith (2005): *Könet brinner - texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och kultur.

Carlsson, Åsa (2001): *Kropp, kön och konstruktion – en undersökning av den filosofiska grunden för distinktion mellan kön och genus*. Stockholm/Stenhag Bruntus Österlings bokförlag: Symposition.

Danielsson, Magnus (2009): *Transpersona non grata - Den ogiltigförklarande livserfarenheten. Malmö högskola : Hälsa och samhälle., FoU Rapport 2009:4*.

Gilje, Nils/ Grimen, Harald (1992): *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Bokförlaget Daidalos.

Goffan, Erving,(1971):*Stigma- Den avvikandes roll och identitet*. Nordstedts akademiska förlag.

Haggerty E, George/McGarry Molly ,(editors) (2007) *A companion to; Lesbian, Gay, Bisexual and queer studies*. Blackwell publishing.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar/ Brinkmann, Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur; 2:a upplagan.

Kroon, Ann (2007): *FE/MALE - asymmetriser of gender and sexuality*. Uppsala universitet: Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen, Sociologiska institutionen.

Landén, Mikael (1999): *Transsexualism – epidemiology, phenomenology, regret after surgery, aetiology, and public attitudes*. Göteborgs universitet: Doctoral thesis from the Institute of Clinical Neuroscience of Psychiatry.

Landén, Mikael/Bodlund, Ove/Ekselius, Lisa/Hambert, Gunnar/Lundström, Bengt; ”Bytt är bytt” kommer aldrig mer igen *Läkartidningen* : nr 28-29 :volym 98.

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam i Larsson m.fl. (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.

Rosenberg, Tiina (2005): *Samtida genusvariationer; i Kolliderande Världar/kungliga konsthögskolan*; Gidlunds förlag.

Rosario, Vernon. A. i Haggerty E, George/McGarry Molly (editors) (2007) *A companion to; Lesbian, Gay, Bisexual and queer studies*. Blackwell publishing.

Spade, Dean i Haggerty E, George/McGarry Molly (editors) (2007) *A companion to; Lesbian, Gay, Bisexual and queer studies*. Blackwell publishing.

Svenning, Conny (2003): *Metodboken*, Eslöv: Lorentz Förlag.

Sveningsson, Malin/Lövheim, Mia/Bergqvist, Magnus (2003): *Att fånga nätet – kvalitativa metoder för internetforskning*, Lund: Studentlitteratur.

Thurén, Torsten (2007): *Vetenskapsfilosofi för nybörjare*, Lund: Studentlitteratur.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

8.2 Litteratur från internet

Emotion Work in the Public Performances of Male-to-Female
Transsexuals

Douglas P. Schrock Æ Emily M. Boyd Æ

Received: 23 March 2007 / Revised: 7 June 2007 / Accepted: 18 July 2007 / Published
online: 29 November 2007

Ó Springer Science+Business Media, LLC 2007 (20100530)

"Either/Or" and "Both/Neither": Discursive Tensions in Transgender Politics

Author(s): Katrina Roen

source: Signs, Vol. 27, No. 2 (Winter, 2002), pp. 501-522

Published by: The University of Chicago Press

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3175790>

Accessed: 04/05/2010 17:10(20100530)

[http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_
tf_2002.pdf\(20100706\)](http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf(20100706))

[http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-6-31\(20101128\)](http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-6-31(20101128))

8.3 Sökord i databaser:

Libris; Transsex *, Transsexualism , Könabyte, Judith Butler

KVINNSAM; Transsexualism

[Sociological abstracts \(CSA\): transsexualism, passing](#)

[Social services abstract \(CSA\):transsexualism, passing](#)

[PsycINFO 1872-current \(CSA\):transsexualism, passing](#)

[Academic Search \(microsoft\). transsexualism, passing](#)

8.4 Bilaga 1

En studie om upplevelsen och känslan bakom av att uppfattas som det upplevda könet

Mitt namn är Johan Persson och jag är student vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet. Studien kommer användas för att skriva en C-uppsats som även är mitt examensarbete.

I studien vill jag förmedla och beskriva de upplevelser och bakomliggande känslor som transsexuella känner inför att vara och bli accepterade som deras upplevda kön. Även hur deras upplevelser är av att bli bekräftade och accepterade som det önskvärda könet, samt även hur bemötandet och acceptansen upplevs i från omgivningen. Jag söker därför kontakt med dig som är transsexuell kvinna eller man, och som vill dela med dig av dina intressanta erfarenheter kring detta.

Intervjuerna kommer att ske enskilt och beräknas ungefär ta mellan en till två timmar. Platsen för intervjun sker enligt överenskommelse. Allt som sägs kommer att vara konfidentiellt och behandlas anonymt i studien. Ditt medverkande är även frivilligt och att du kan när som helst under studiens gång meddela mig om du inte längre vill delta, utan att behöva förklara varför. Det material som samlas in kommer endast att användas till forskningsändamål.

Studien kommer som sagt presenteras i form av en C-uppsats och sedan bli tillgänglig genom internet (www.uppsatser.se). Eventuella citat och referat av intervjuerna kommer att presenteras på ett sådant sätt att de intervjuades identitet inte kan röjas.

Dina kunskaper och erfarenheter är både intressanta och viktiga för min studie. Kontakta mig om du är intresserad av att delta eller har några frågor:

Johan Persson, Socionomstudent

email: xxxxxxxxxx

Tfn: xxxx-xxxxxx

För ytterligare information är du välkommen att kontakta min handledare:

Jari Kuosmanen, Lektor.

Institutionen för socialt arbete

Tfn: xxxx-xxxxxxx

